

Psykisk vold

De strafferetlige problematikker ved kriminaliseringen af psykisk vold

Psychological abuse

The criminal justice issues in the criminalization of psychological abuse

af MAJA HØFFNER

Det overordnede emne for denne afhandling er den nye bestemmelse om psykisk vold i straffelovens § 243. Bestemmelsens sproglige klarhed og forudsigelighed har ført til debat blandt professorer og andre fagpersoner. Derudover er det tvivlsomt, om bestemmelsen har et uafhængigt anvendelsesområde.

Baseret på ovennævnte kritik indeholder første del af specialet en gennemgang af bestemmelsen samt dens formål. Endvidere er begrebet psykisk vold defineret og sammenlignet med begrebet i norsk ret.

Det analyseres om straffelovens § 243 er i modstrid med lovlighedsprincippet i straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 7. Gennem analyse og fortolkning afklares det, om det sproglige indhold opfylder legalitetsprincippet. På grund af manglende dansk retspraksis sammenlignes der med den norske bestemmelse og retspraksis.

Det undersøges endvidere om bestemmelsen har sit eget anvendelsesområde, eller om psykisk vold allerede er kriminaliseret i straffeloven. Det undersøges også, om bestemmelsen kunne have fået bedre virkning, hvis den var placeret i straffelovens § 81.

Sidste del af specialet behandler forsæt og samtykke, og om dette kan forårsage problemer for den nye bestemmelse.

Specialet er baseret på love, lovgivningsmateriale, retspraksis og relevant litteratur. Norsk ret er inddraget til sammenligning på grund af manglen på dansk retspraksis.

Indholdsfortegnelse

1 Introduktion	3
1.1 Problemafgrænsning	3
1.2 Retskilder, metode og systematik	4
2 Formålet med kriminaliseringen af psykisk vold og begrebets betydning	4
2.1 Straffelovens § 243's tilblivelse.....	4
2.1.1 Internationale forpligtelser	5
2.1.2 Forarbejderne til straffelovens § 243.....	6

2.2	Hvad indebærer begrebet ”psykisk vold”?	6
2.2.1	Begrebet i dansk ret	6
2.2.2	Begrebet i norsk ret	8
2.3	Delkonklusion	9
3	Hvilke juridiske problemstillinger rejser straffelovens § 243 i forhold til legalitetsprincippet?	9
3.1	Dansk strafferet	10
3.2	Den Europæiske Menneskerettighedskonvention	11
3.3	Opfylder straffelovens § 243 det strafferetlige legalitetsprincip i straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7?	14
3.3.1	Tilknytningskravet	14
3.3.2	”gentagne gange over en periode”	15
3.3.3	Den kriminaliserede adfærd	17
3.3.4	Virkningen af den kriminelle adfærd	18
3.3.5	Delkonklusion og Justitsministeriets egne bemærkninger til princippet	19
4	Den selvstændige betydning af straffelovens § 243	20
4.1	Vanrøgt	21
4.2	Fysisk vold	22
4.3	Ulovlig tvang	23
4.4	Trusler	24
4.5	Delkonklusion	25
4.6	Har lov om straff § 282 selvstændig betydning i norsk ret?	26
5	Bestemmelsens placering	28
6	Andre problemstillinger forbundet med straffelovens § 243	29
6.1	Samtykke	29
6.2	Forsæt	32
7	Konklusion	35
8	Litteraturliste	36
9	Bilag	40
	Bilag 1: Retten i Næstved, dom afsagt d. 5. september 2019	40

Abstract

The overall topic for this thesis is the new provision of psychological abuse section 243 of the Danish Penal Code. It is not believed among experts, that the provision contains the linguistic clarity and predictability required by the Penal Code, which has led to debate. Additionally, it is doubtful by experts, that the provision has an independent scope of application.

Based on the criticism mentioned above, the first chapter contains an examination of the provision and its purpose. Chapter two defines the concept of psychological abuse and compares the concept to

Norwegian law. The conclusion of chapter two, finds it difficult to define and explain what psychological abuse is.

Third chapter analyzes whether section 243 of the Penal Code contradicts the principle of legality in section 1 of the Penal Code and the European Convention of Human Rights article 7. Through analysis and interpretation, it is clarified whether the linguistic content fulfills the conditions of the principle of legality. Due to the lack of Danish case-law, the clarification is compared to Norwegian law and case-law. The findings show that the provision contradicts the principle of legality in some areas, which can weaken the Danish rule of law.

The fourth chapter explores whether the provision has its own field of application or is the psychological abuse already criminalized in the Penal Code. It's concluded that the provision theoretically has an independent field of application of section 243 in the Penal Code.

Chapter five examines whether section 243 should have been incorporated into another chapter of the Penal Code. If the provision was placed in section 81, chapter 10 of the Penal Code, it is assumed that the provision could achieve a larger field of application, than the independent provision.

The final chapter examines whether intent and consent can cause any problems to the new provision. The findings show intent and consent does not appear in the explanatory notes or case-law, which time will determine.

The thesis is based on law, legislative material, case law, and relevant literature. Norwegian law is included for comparison due to the lack of Danish case-law.

1 Introduktion

1.1 Problemafgrænsning

Ved lov nr. 329 af 30. marts 2019, der trådte i kraft den 1. april 2019, blev straffelovens § 243 indført. Bestemmelsen kriminaliserer psykisk vold i nære relationer.¹ Bestemmelsen er navnlig blevet kritiseret for, at det er uklart, hvilke handlinger, der med bestemmelsen er blevet strafbare. Bestemmelsen giver endvidere anledning til en række principielle overvejelser vedrørende lovgivningskvalitet.

I nærværende speciale vil jeg redegøre for, hvorfor lovgiver har valgt at kriminalisere psykisk vold i dansk strafferet. I den forbindelse vil jeg tage udgangspunkt i forarbejderne til bestemmelsen samt Danmarks internationale forpligtelser. Endvidere vil jeg redegøre for og analysere begrebet ”psykisk vold” i den danske straffelov og lave en sammenligning til norsk ret.

Jeg vil desuden redegøre for og analysere nogle af de problemer, som bestemmelsen rejser i forhold til legalitetsprincippet, både i forhold til straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventionens artikel 7, samt om straffelovens § 243 lever op til den sproglige præcision og klarhed, som legalitetsprincippet kræver.

Dernæst vil jeg undersøge i hvilket omfang bestemmelsen har et selvstændigt anvendelsesområde. Dette vil jeg gøre med afsæt i nogle af de eksisterende straffebestemmelser i dansk ret, samt de erfaringer der kan drages fra norsk ret. I forlængelse heraf vil jeg også undersøge, om bestemmelsen ville få et bredere anvendelsesområde, hvis den blev placeret som en strafskærpende omstændighed i straffelovens kapitel 10.

¹ L 2019-03-30 nr. 329

Jeg vil afslutningsvist undersøge, hvilke strafferetlige problemer forsæt og samtykke rejser i forhold til straffelovens § 243.

Mit speciale er således afgrænset til hovedsageligt at omhandle spørgsmålet om bestemmelsens forenelighed med legalitetsprincippet herunder forholdet til straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 samt til forsæt- og samtykkeproblematikken, da der fra lovgivers side ikke er taget stilling hertil.

På grund af specialets begrænsede plads er det fravalgt at behandle erfaringer fra andre lande end Norge, ligesom jeg ikke behandler problemer, der knytter sig til psykisk vold begået mod børn.

1.2 Retskilder, metode og systematik

Jeg vil i det følgende tage udgangspunkt i lovforslaget, forarbejderne til straffelovens § 243 samt høringsvarene til lovforslaget som de vigtigste retskilder. Jeg vil benytte den retsdogmatiske metode til at beskrive, analysere og fortolke gældende ret.² Den juridiske litteratur er endnu sparsom, men den bruges som inspiration og hjælp til fortolkning af gældende ret.

Ydermere vil jeg benytte den komparative metode. Denne metode kan bruges, hvor lovgivningsmagten har behov for at lade sig inspirere af fremmed ret, hvis der ønskes udarbejdelse af ny lovgivning eller ændring af eksisterende lovgivning. Lovgivningsmagten, advokater og dommere kan anvende retssammenligningen, hvis de ønsker at klarlægge, hvordan et problem, de er stødt på, er løst i andre lande.

Jeg vil bruge den komparative metode til at beskrive og analysere norsk lovgivning på området. Norsk ret inddrages dels på grund af lighederne mellem dansk og norsk ret, dels fordi der endnu ikke findes nogen omfattende dansk praksis.³ Det undersøges i den forbindelse, om Norge har løst de problemer, som knytter sig til den nye danske bestemmelse om psykisk vold.⁴

Jeg behandler i afsnit 3.2 Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7. 2 domme affattet på engelsk. Dommenes hovedpointer indgår som citater i specialet på originalsproget, som læseren forudsættes bekendt med.

Flere af afsnittene i mit speciale vil af hensyn til den overordnede struktur indeholde både redegørende, analyserende og konkluderende elementer.

2 Formålet med kriminaliseringen af psykisk vold og begrebets betydning

2.1 Straffelovens § 243's tilblivelse

Den 9. januar 2019 fremsatte Justitsministeriet et lovforslag, der skulle kriminalisere udøvelsen af psykisk vold i nære relationer. Lovforslaget blev vedtaget den 26. marts 2019, og hermed blev der skabt en fuldstændig nykriminalisering i dansk ret.⁵ På den baggrund er det relevant at undersøge, hvad formålet og hensigten har været med denne nykriminalisering.

² Evald: *Juridisk teori, metode og videnskab* (2020) s. 209

³ Ibid. s. 183 ff.

⁴ Ibid. s. 189

⁵ Om lovforslaget fra Folketinget

2.1.1 Internationale forpligtelser

Danmark ratificerede Europarådets konvention *om forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet (Istanbulkonventionen)* den 11. oktober 2013.⁶ Konventionens formål er at beskytte kvinder mod alle former for vold og at forebygge, retsforfølge og udrydde vold mod kvinder samt beskytte mod vold i hjemmet, jf. Istanbulkonventionens artikel 1.⁷ Danmark har således, forud for forslaget om at kriminalisere psykisk vold, forpligtet sig til at kriminalisere denne form for vold.

I forhold til nærværende speciale er det konventionens artikel 33, der har interesse. Det følger af konventionens artikel 33: "[...] at det er strafbart med forsæt at forøve alvorlig skade på en persons psykiske integritet ved anvendelse af tvang eller trusler", og på denne baggrund forpligtes Danmark til at kriminalisere psykisk vold.⁸

Justitsministeriet fremkom den 24. juni 2013, inden tiltrædelsen af konventionen, med et notatvedrørende hvilke lovgivningsmæssige konsekvenser, det kunne få for dansk ret, hvis Danmark ratificerede konventionen.⁹ I notatet oplyste Justitsministeriet, at straffelovens § 245, stk. 2 om forsætlig tilføjelse af skade på legeme eller helbred, omhandlede psykisk vold, idet ordet "helbred" omfatter psykiske traumer, samt at straffelovens § 266 om særlige grove trusler også opfyldte indholdet i Istanbulkonventionens artikel 33. På denne baggrund konkluderede Justitsministeriet, at Danmark kunne ratificere konventionen uden at ændre straffeloven. Justitsministeriet oplyste desuden, at der var bevismæssige udfordringer ved at kriminalisere psykisk vold, og at gerningsmandens retssikkerhed blev truet. På den baggrund valgte man tilbage i 2013 ikke at kriminalisere psykisk vold i en selvstændig bestemmelse i straffeloven.¹⁰

I dag, seks år senere, mener Justitsministeriet ikke at skade på den psykiske integritet er tilstrækkeligt beskyttet i straffeloven. Det fremgår således af forarbejderne til straffelovens § 243, at der er tilfælde, hvor den adfærd, der udøves, ikke er grov nok til, at straffelovens §§ 245, stk. 2 og 266 kan anvendes. Dette kom ligeledes til udtryk i en rapport fra 2017, som ekspertgruppen GREVIO udgav.¹¹ GREVIO er en uafhængig ekspertgruppe, der er ansvarlig for at overvåge gennemførelsen af Europarådets konvention *om forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet*.¹²

I rapporten *Baseline Evaluation Report Denmark* anbefalede GREVIO, Danmark, at indføre en selvstændig bestemmelse i straffeloven om psykisk vold. Det fremgik af rapporten: "*GREVIO invites the Danish authorities to introduce a specific criminal offence of psychological violence to capture more adequately the criminal conduct covered by Article 33 of the Istanbul Convention*".¹³ Justitsministeriet vurderede i 2013, som tidligere beskrevet, at der ville være bevismæssige udfordringer ved at kriminalisere psykisk vold i en selvstændig bestemmelse. Dog fremgår det i dag blandt andet af forarbejderne til straffelovens § 243, at: "*Justitsministeriet er opmærksom på, at der – som i andre sager – kan være bevismæssige udfordringer i forbindelse med sager om psykisk vold. Justitsministeriet*

⁶ LFF 2013-11-20 nr. 76 - bemærkninger til lovforslaget

⁷ Rasmussen: *Ret til et liv uden vold* (2014) s. 117

⁸ Ibid. s. 130

⁹ REU, Alm. Del – bilag 340

¹⁰ Rasmussen: *Ret til et liv uden vold* (2014) s. 79

¹¹ GREVIO (2017)

¹² Ibid. s. 5

¹³ Ibid. s. 44, § 164

finder dog ikke, at dette er et tilstrækkeligt argument for ikke at kriminalisere den krænkende adfærd.”¹⁴

Justitsministeriets ændrede holdning lader sig næppe forklare juridisk. Af høringsvarene til lovforslaget fra Det National Voldsobservatorium og Dialog med vold fremgik det, at de opfordrede til, at der blev redegjort for Istanbulkonventionen i forarbejderne, men dette mente Justitsministeriet ikke, at der var behov for.¹⁵ Det er bemærkelsesværdigt, at hverken Istanbulkonventionen eller rapporten ”Baseline Evaluation Report Denmark” er nævnt i forarbejderne til straffelovens § 243, men at der alligevel, de seneste seks år, er sket en markant holdningsændring i forhold til, om psykisk vold er kriminaliseret i de eksisterende straffebestemmelser.

2.1.2 Forarbejderne til straffelovens § 243

Det fremgår indledningsvist af forarbejderne, at konsekvenserne af psykisk vold kan være langvarige eller endog livsvarige, idet den psykiske vold nedbryder ofrets psykiske integritet. Psykisk vold kan ifølge forarbejderne være lige så alvorligt som fysisk vold. Justitsministeriet mener derfor, at man også skal kunne straffes for denne form for vold.¹⁶ Bestemmelsen kriminaliserer udelukkende psykisk vold i nære relationer, hvor gerningsmanden skal være tilknyttet til offerets husstand. Dette skyldes, at krænkelse i nære relationer er mere indgribende, fordi offeret ikke blot kan flygte og har svært ved at finde et ”frirum” fra den psykisk vold.¹⁷

Der findes bestemmelser i straffeloven, som omfatter adfærd, der kan være udtryk for krænkelse af en andens psykiske integritet. Efter Justitsministeriets opfattelse beskytter disse bestemmelser dog ikke ofrene tilstrækkeligt, idet visse handlinger ikke har den fornødne grovhed til at opfylde de objektive betingelser, som de nuværende bestemmelser kræver. Nykriminaliseringen giver derfor mulighed for at straffe mindre grove krænkelse, der efter de nuværende bestemmelser ville anses for straffrie.¹⁸ Bestemmelsens placering, i straffelovens kapitel 25 samt strafferammen, viser, at Justitsministeriet mener, at psykisk vold skal sidestilles med fysisk vold. Bestemmelsen findes netop før den almindelige voldsbestemmelse, ligesom strafferammen er den samme som ved simpel vold.¹⁹ Justitsministeriet mener ud fra ovennævnte overvejelser, at det er fundet nødvendigt og hensigtsmæssigt at kriminalisere psykisk vold i nære relationer.

2.2 Hvad indebærer begrebet ”psykisk vold”?

2.2.1 Begrebet i dansk ret

Efter den ovenstående redegørelse af formålet med kriminaliseringen af psykisk vold, er det nærliggende at undersøge, hvad begrebet egentlig betyder. Straffelovens § 243 har følgende ordlyd:

“Den, som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden, og som gentagne gange over en periode udsætter den anden for groft nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd, der er egnet til utilbørligt at styre den anden, straffes for psykisk vold med bøde eller fængsel indtil 3 år.”²⁰

¹⁴ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 7

¹⁵ Justitsministeriet: Kommenteret høringsoversigt, s. 16

¹⁶ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 3-4

¹⁷ Ibid. s. 7

¹⁸ Ibid. s. 6-7

¹⁹ Ibid. s. 8

²⁰ Straffelovens § 243

Bestemmelsen er ikke præcist formuleret, og man får, ved at læse bestemmelsen, ikke en klar forståelse af, hvilken adfærd bestemmelsen kriminaliserer. Dette fremgik også af Det Kriminalpræventive Råds høringsvar til lovforslaget. De oplyste nemlig: *”Det fremgår uklart præcis, hvad det er, der kan betragtes og hvad der ikke kan betragtes som psykisk vold.”*²¹

Det fremgår heller ikke af bestemmelsens forarbejder, hvad begrebet nærmere indebærer. Justitsministeriet uddyber dog, at begrebet som regel anvendes til at betegne *”[...]et gentagent eller kontinuert mønster af handlinger eller undladelser (eller begge dele), der har til formål at kontrollere eller dominere en anden, så denne underordner sig eller nedbrydes. Der kan være tale om meget forskelligartede handlinger mv., som kan rumme forskellige typer af fysiske eller psykiske krænkelser, der begås i nære relationer.”*²²

Det bemærkes, at der skal være skabt et mønster af en vis varighed, og at dette ligeledes afhænger af grovheden af den adfærd, der udøves. Det fremgår ligeledes, at bestemmelsen kan omfatte meget forskellige handlinger. Justitsministeriet kommer med forskellige eksempler på handlinger, der kan være omfattet af begrebet ”psykisk vold”. Det kan eksempelvis være at ignorere en person eller at påvirke forurettedes tanker, holdninger og adfærd samt manipulere forurettede. Foruden eksemplerne er der tre danske domme, som muligvis kan hjælpe med at klarlægge, hvad ”psykisk vold” indebærer.

I afgørelsen – AM2019.11.29B – afsagt af Retten i Nykøbing Falster lagde retten til grund, at: *”F har afgivet en sikker og troværdig forklaring om, hvordan T overtog styringen af hendes liv. [...] Han fratog hendes selvbestemmelsesret over, hvilke sociale relationer hun måtte indgå i, ligesom han sørgede for, at hun ikke så sin familie. [...] Tiltalte udsatte hende for groft nedværdigende og krænkende adfærd, der var egnet til utilbørligt at styre hende, ligesom han manipulerede hende og beskadigede hendes selvfølelse”.*²³

I sagen er det oplyst, at T udøvede en styrende, nedværdigende og krænkende adfærd mod sin kæreste og samlever over en periode på ikke mindre end 6 måneder. T fratog hende selvbestemmelsesretten, idet han ødelagde hendes forhold til hendes familie. T bestemte, hvad F skulle svare venner og familie, og nogle gange overtog han ligefrem hendes telefon og skrev selv. T nedbrød ifølge dommen F psykisk, idet han straffede hende med fysisk vold og ydmygelser, hvis hun, efter hans opfattelse, gjorde noget forkert. T tvang F til at cykle på arbejde, selvom hun var gravid, så han kunne bruge hendes bil. Ud fra Messenger-samtaler blev det ligeledes af retten lagt til grund, at T havde udsat F for groft nedværdigende og krænkende adfærd. På denne baggrund og på grund af det, der er beskrevet i forarbejderne til straffelovens § 243, fandtes T skyldig i psykisk vold, idet en sådan adfærd, måtte betegnes som grov, og derved omfattet af bestemmelsen.²⁴

I afgørelsen – AM2019.10.08B – afsagt af Retten i Nykøbing Falster: *”finder retten det ved F1s detaljerede og troværdige forklaring bevist, at T gentagende gange under deres forhold udsatte hende for groft nedværdigende og krænkende adfærd, der var egnet til utilbørligt at styre forurettede, bl.a. ved at fratage hende selvbestemmelsesret over, hvilke sociale relationer hun måtte indgå i.”* Han *”[...] fremsatte trusler mod hende og gennem nedværdigende og krænkende hån manipulerede hende og beskadigede hendes selvfølelse, således at den udviste adfærd opleves som selvforskyldt”.*²⁵ I sagen er det oplyst, at T og F1 havde været kæresten siden juni 2017, og at de havde boet sammen fra

²¹ Justitsministeriet: Høringsvar, s. 17

²² LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 6

²³ AM2019.11.29B

²⁴ Ibid.

²⁵ AM2019.10.08B

juli til slut august 2017. De gik fra hinanden i april 2018, men var dog alligevel sammen on and off, indtil sagen startede.

Retten kom frem til, at T fratog F1 selvbestemmelsesretten ved bl.a. at kontrollere hendes telefon og iPad. T udøvede ifølge dommen nedværdigende og krænkende hån samt beskadigede hendes selvfølelse ved at slå hende og kalde hende ”luder”. Desuden forklarede F1 om flere episoder, hvor hun gjorde noget, som hun ikke havde lyst til, for ikke at ”få problemer”. T blev derfor dømt for den psykiske vold, som blev begået efter lovens ikrafttræden, og retten lagde til grund, at F1’s psykiske tilstand allerede på dette tidspunkt var kraftigt påvirket af T’s adfærd.²⁶

Af Retten i Næstveds afgørelse afsagt d. 4. september 2019,²⁷ fremgår det, at tiltalte, N på 15 år, skulle have udøvet psykisk vold mod sin lillebror, F på 11 år, fra perioden 1. april 2019 og frem til ultimo maj 2019. De to søskende havde oplevet et meget konfliktfyldt forhold mellem deres forældre, og de boede hos hver deres forælder, hvorfor de havde ringe kontakt til hinanden og den forælder, de ikke boede hos. F beskrev, at N cirka én gang om ugen provokerede ham eller gik efter ham efter skole. N forklarede modsatte, at det var F og hans venner, der råbte ad ham og sagde dårlige ting om ham. En pædagog fra skolen forklarede supplerende, at F ikke prøvede at undgå N, selvom han havde mulighed for det.

På baggrund af omstændighederne i sagen fandt retten det ikke bevist, at tiltalte N havde gjort sig skyldig i forhold omfattet af straffelovens § 243. Det var ikke bevist, at N initierede, at der blev råbt mellem dem, ligesom der heller ikke var forklaret om et omfang, en grovhed eller en karakter, som ville kunne medføre, at det passerede, skulle henføres under straffelovens § 243.²⁸ Sagen er i øvrigt den første kendte sag om psykisk vold, der blev rejst i Danmark efter indførelsen af straffelovens § 243.

Dommen, som er afsagt af Retten i Næstved, illustrerer farligheden af den meget brede og vage formulering i straffelovens § 243. I alle parforhold og søskenderelationer vil der således periodevis være uoverensstemmelser, der passer på beskrivelsen i straffelovens § 243. Almindelige søskendeproblemer kan derfor karakteriseres som psykisk vold og blive brugt som værktøj i en familiekonflikt. Det virker til, at netop dette er sket i sagen fra Næstved.

Det bemærkes, at frifindelsen i sagen skete på grund af bevisets stilling. Man kan derfor frygte, at storebroderen faktisk var blevet dømt for psykisk vold, såfremt lillebroderen havde forsøgt at holde sig væk. Der kan næppe være tvivl om, at såfremt storebroderen var blevet dømt for psykisk vold, ville alle storebrødre over 15 år kunne straffes for overtrædelse af bestemmelsen om psykisk vold. Dette må næppe have været hensigten med lovgivningen. Anklagemyndigheden bør derfor reservere tiltale til de allergroveste tilfælde. Det bemærkes i den forbindelse yderligere, at der i sagen tillige var rejst tiltale for fysisk vold, hvilket dog kan være baggrunden for tiltalen om psykisk vold.

2.2.2 Begrebet i norsk ret

Norge har kriminaliseret psykisk vold siden 1902, først gennem Almindelig borgerlig Straffelov § 219 og siden 2009 gennem lov om straff § 282.²⁹ Det norske- og danske retssystem udspringer af den nordiske retsfamilie, og det norske retssystem har derfor flere ligheder med det danske.³⁰ Norge har mange års erfaringer med at straffe for psykisk vold, og derfor er det nærliggende at anvende den

²⁶ Ibid.

²⁷ Bilag 1 - dette bilag er ikke medtaget.

²⁸ Bilag 1 - dette bilag er ikke medtaget.

²⁹ Almindelig borgerlig Straffelov (1902), jf. Lov om straff (2005)

³⁰ Tamm: *Retshistorie* (2005) s. 448

norske retspraksis, der er på området, som supplement til den begrænsede danske retspraksis. På den baggrund er det nødvendigt også at redegøre for, hvad der forstås ved begrebet ”psykisk vold” i Norge, selvom den norske bestemmelse ikke direkte bruger dette udtryk.

Lov om straff § 282 kriminaliserer: ”*Mishandling i nære relasjoner*”, hvorved ”den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler [...]”³¹ personer, som denne har en nær relation til. Psykisk vold fremgår ikke direkte af ordlyden i bestemmelsen, men i forarbejderne hertil fremgår det, at ”andre krenkelser” omfatter psykisk vold.³²

Af Rt. 2010 s. 129, afsnit 21, fremgik det, at bedømmelsen af den psykiske vold skal ske efter, i hvilken grad krænkelserne danner et mønster, som resulterer i, at forurettede må leve under et regime præget af kontinuerlig utryghed og frygt for vold.³³ Kernen i den psykiske vold må derfor anses at være forurettedes kontinuerlige utryghed og frygt for nye krænkelser.³⁴ Lovens forarbejder forudsætter et psykologfagligt indhold ved den retlige anvendelse. Begrebet ”psykisk vold” er et retligt henvisningsbegreb, der henviser til kriterier, der ikke ligger inden for de almindelige retskilder.³⁵

2.3 Delkonklusion

Det kan konkluderes, at begrebet ”psykisk vold” er svært entydigt at definere både i dansk og norsk ret. Beskrivelserne er ikke særligt præcise. Ud fra den danske og norske retspraksis kan det konstateres, at det er svært at afgøre, hvilken adfærd ”psykisk vold” omfatter. Den kriminelle adfærd skal tilsyneladende være af en vis grovhed. Det fremgår endvidere, at handlingerne skal danne et mønster, som resulterer i, at den forurettede må leve under et regime præget af kontinuerlig utryghed og frygt for nye krænkelser.

I de danske domme henvises der til mange af de samme ord og vendinger, som forarbejderne bruger. De danske dommes maskinelle repetition heraf bibringer derfor ikke læseren en dybere forståelse af bestemmelsens rækkevidde.

3 Hvilke juridiske problemstillinger rejser straffelovens § 243 i forhold til legalitetsprincippet?

Bestemmelsens ordlyd gør det ikke let at forstå, hvilke handlinger der er strafbare som overtrædelse af straffelovens § 243. Det er på denne baggrund nærliggende at undersøge, om ordlyden i bestemmelsen rejser problemer i forhold til legalitetsprincippet.

Legalitetsprincippet er en retsgrundsætning, hvor der generelt gælder et krav om lovhjemmel for offentlig myndighedsudøvelse. Legalitetsprincippet består af to led. Det første led indeholder den formelle lovs princip, hvorefter områder, der én gang har været reguleret ved lov, altid skal reguleres ved lov. Det andet led omtales normalt som hjemmelskravet og indebærer, at der skal være legitimation i loven, hvis der sker indgreb i borgernes retsforhold. På den måde beskytter man borgernes retssikkerhed.³⁶ Borgerne skal kunne finde ud af, hvad der er deres ret og pligt, når de læser loven, og dette bliver derfor et af omdrejningspunkterne i nærværende speciale.³⁷

³¹ Lov om straff (2005) § 282

³² Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) s. 45

³³ Se også Rt. 2013 s. 879, afsnit 30, LB-2017-131328, HR-2018-112-A, afsnit 18 og HR-2019-00621-A, afsnit 18

³⁴ Aas: *Mishandlingsbestemmelsen* (2017) s. 60

³⁵ *Ibid.* s. 61

³⁶ Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019) s. 29

³⁷ *Ibid.*

3.1 Dansk strafferet

Legalitetsprincippet er lovfæstet i straffelovens § 1, hvoraf fremgår:

*”Straf kan kun pålægges for et forhold, hvis strafbarhed er hjemlet ved lov, eller som ganske må ligestilles med et sådant [...]”*³⁸

Det kan antages, at der stilles strengere krav til lovhjemmel i straffeloven end på andre områder, hvor princippet blot følger af den uskrevne grundsætning. Borgeren straffes kun, hvis den regel, vedkommende overtræder, er kundgjort for eller meddelt borgeren. Det forudsættes, at man ved at læse loven, skal kunne udlede, hvad der er strafbart. Den strafbare handling skal være formuleret rimelig præcist. Det strafferetlige legalitetsprincip er først opfyldt, når bestemmelserne i straffeloven er blevet udformet med tilstrækkelig klarhed og præcision.³⁹

Ved fortolkningen af om en bestemmelse i straffeloven finder anvendelse, er udgangspunktet lovtestens ordlyd. Der kan opstå tvivl om de anvendte ords rækkevidde og betydning, og domstolene vil her være tilbageholdende med at lægge mere i beskrivelsen af gerningsindholdet, end hvad ordlyden kan bære. På denne baggrund udvises der en vis varsomhed med at statuere strafansvar i retlige tvivlstilfælde.⁴⁰

Straffelovens § 243 er et eksempel på en uklar straffebestemmelse. Dog ligger det fast, at bestemmelsen er tiltænkt en videre rækkevidde end de eksisterende straffebestemmelser om ulovlig tvang i straffelovens § 260 og trusler i straffelovens § 266.⁴¹ Bestemmelsen om psykisk vold gør indgreb i den daglige livsførelse samt de sociale og mellemmenneskelige relationer, men uden at give borgeren et klart billede af, hvilken adfærd vedkommende fremadrettet kan straffes for.⁴² Professor Lasse Lund Madsen har i en artikel i Politiken anført, at: *”det eneste klare, man kan sige om bestemmelsen, er, at den er uklar”*.⁴³ Lovens forarbejder bibringer som nævnt heller ikke klarhed. Dette er problematisk, når der skal opnås en ensartet retsanvendelse med den fornødne forudsigelighed og retssikkerhed.⁴⁴

Højesteret frifandt i afgørelsen U 2008.1404 en person i medfør af legalitetsprincippet. Det afgørende i sagen var forståelsen af buslovens ordlyd *»nærmere tilknytning«*. I dette tilfælde var spørgsmålet, om venner også var omfattet af ordlyden, eller om kun den nærmeste familie var omfattet heraf. Højesteret udtalte: *”Højesteret finder, at begrebet »nærmere tilknytning« - der som anført blev indsat, for at afgrænsningen mellem erhvervs-mæssig og ikke-erhvervs-mæssig personbefordring klart kom til at fremgå direkte af loven - sprogligt og begrebsmæssigt ikke kan begrænses til »nærmeste familie«*. *Da begrænsningen til nærmeste familie ikke fremgår af lovtæksten, finder Højesteret, at T ved at have befordret tre nære venner som sket ikke har udført erhvervs-mæssig personbefordring og derfor ikke har overtrådt § 1, stk. 1, i lov om buskørsel, jf. herved straffelovens § 1.”*⁴⁵ Det er således forudsat, at strafansvar ikke kan støttes på en snævrere fortolkning af bestemmelsens ordlyd, end hvad følger af den sproglige og begrebsmæssige forståelse.

³⁸ Straffelovens § 1

³⁹ Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019) s. 34-35

⁴⁰ Hurwitz: *Den danske Kriminalret* (1971) s. 85

⁴¹ Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019) s. 36

⁴² Ibid.

⁴³ Madsen: *”Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #metoo-kulturen gået for vidt”* (2019)

⁴⁴ Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019) s. 37

⁴⁵ U 2008.1404

For så vidt angår bestemmelsen om psykisk vold er problemet så at sige omvendt. Ordlyden i straffelovens § 243 kan siges at være så tilpas bred og vag, at ellers lovlydige borgere i parforhold til tider må overveje, om de overtræder bestemmelsen. Strafbareheden afhænger således af forståelsen af værdiladende ord som nedværdigende, krænkende, forulempende og utilbørligt. Uheldigvis yder lovens forarbejder ikke megen hjælp til at begrænse det strafbares område. Da det ikke er hensigten at straffebelægge alle nære relationer, er den legalitetsmæssige udfordring at fastlægge, hvilke handlinger der ikke er strafbare, selvom de er omfattet af ordlyden. Herved adskiller problemet sig fra den almindelige problemstilling, der knytter sig til legalitetsprincippet.

3.2 Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

Der findes i Danmark ingen grundlovsbestemmelse, der sikrer, at der er klarhed og præcision i straffelovgivningen. En sådan grundlæggende beskyttelse kan til gengæld udledes af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7. Denne bestemmelse har en særlig betydning i forhold til legalitetsprincippet i straffeloven.⁴⁶

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 7, stk. 1 har følgende ordlyd:

”Stk. 1. Ingen kan kendes skyldig i et strafbart forhold på grund af en handling eller undladelse, der ikke udgjorde en forbrydelse efter national eller international ret på det tidspunkt, da den blev begået. Der kan heller ikke pålægges en strengere straf end den, der var anvendelig på det tidspunkt, da lovovertrædelsen blev begået.”

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention blev inkorporeret i dansk ret i 1992. Inkorporeringen i dansk ret medførte, at borgerne i Danmark kan påberåbe sig konventionen ved de danske domstole, fordi Den Europæiske Menneskerettighedskonvention er på niveau med anden dansk lovgivning, herunder straffeloven.⁴⁷

Det er fast antaget i Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis, herunder i afgørelsen CASE OF BAŞKAYA AND OKÇUOĞLU v. TURKEY, at artikel 7 udtrykker: “[...] the principle that only the law can define a crime and prescribe a penalty (nullum crimen, nulla poena sine lege) and the principle that the criminal law must not be extensively construed to an accused’s detriment [...]. From these principles it follows that an offence and the sanctions provided for it must be clearly defined in the law [...]”⁴⁸

Det fremgår dog på den anden side videre i afgørelsen, at: “[...] it may be difficult to frame laws with absolute precision and that a certain degree of flexibility may be called for to enable the national courts to assess [...]. However clearly drafted a legal provision may be, there is an inevitable element of judicial interpretation. There will always be a need for elucidation of doubtful points and for adaptation to changing circumstances [...]”⁴⁹

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol anerkender således, at kravet om klarhed og præcision i nogen udstrækning må vige for praktiske hensyn og behovet for fortolkning.

⁴⁶ Nielsen: STRAFFERET 1, *Ansvar* (2019) s. 35

⁴⁷ Justitsministeriet: EMRK

⁴⁸ CASE OF BAŞKAYA AND OKÇUOĞLU v. TURKEY, dom af 08.07.99, § 36

⁴⁹ Ibid., § 39

I afgørelsen antages det, at borgeren ud fra bestemmelsens ordlyd og ud fra de nationale domstoles fortolkning af bestemmelsen skal kunne forudse, hvad der er strafbart for dem. Formålet med retsændelsens forudsigelighed er at sikre, at borgerne beskyttes mod vilkårlig tiltale, domfældelse eller straf.⁵⁰ Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 er en retssikkerhedsgaranti for borgerne, ligesom det strafferetlige legalitetsprincip er det i straffelovens § 1.

CASE OF BAŞKAYA AND OKCUOĞLU v. TURKEY angik spørgsmålet om, hvorvidt et bredt formuleret tyrkisk forbud mod, hvad der kunne karakteriseres som landsskadelig virksomhed, krænkede Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7.

Den ene af de to sagsøgere havde skrevet en bog – den anden udgivet den. Begge var i Tyrkiet blevet dømt for overtrædelse af ”*Section 8 of the Prevention of Terrorism Act 1991*”, der havde følgende ordlyd:

*“[(1)] Written and spoken propaganda, meetings, assemblies and demonstrations aimed at undermining the territorial integrity of the Republic of Turkey or the indivisible unity of the nation are prohibited, irrespective of the methods used and the intention. Any person who engages in such an activity shall be sentenced to not less than two and not more than five years’ imprisonment and a fine of from fifty million to one hundred million Turkish liras [...].”*⁵¹

Sagsøgerne gjorde blandt andet gældende, at ordlyden i *the Prevention of Terrorism Act 1991 section 8* var uklar, og at “*dissemination of propaganda against the indivisibility of the State*” var en vag formulering. På den baggrund havde lovovertrædelsen ikke været forudsigelig for dem.⁵²

For så vidt angik den første sagsøger, forfatteren, fandt Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol uden nærmere begrundelse, at ordlyden i section 8(1): “*[...] was sufficiently specific to enable him, if necessary after appropriate legal advice, to regulate his conduct in the matter and that the requirement of foreseeability had thus been met [...].*”⁵³ Bestemmelsen var således tilstrækkelig specifik til at han, om nødvendigt efter passende juridisk rådgivning, kunne regulere sin adfærd i sagen, og kravet om forudsigelighed således var opfyldt.

For så vidt angik den anden sagsøger, udgiveren, var spørgsmålet desuden om en bogudgivelse var omfattet af section 8’s publikations-begreb. Denne del af afgørelsen kaster ikke lys på dette speciales analyse og omtales derfor ikke yderligere.

For en umiddelbar betragtning kan det synes, at Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 således kun yder ringe beskyttelse mod brede straffebestemmelser.

Bogen, som tiltalen angik, omhandlede imidlertid en kritisk fremstilling af Tyrkiets forhold til kurderne og kunne læses som støtte til væbnet separatistisk kamp imod Tyrkiet jf. dommens § 11 og § 59. Der kan, selv med ringe kendskab til Tyrkisk indenrigspolitik, ikke herske tvivl om, at section 8 var indført for at forbyde støtte til kurdiske separatister. De tyrkiske domstoles fortolkning af section 8(1) i sagen, kan i lyset heraf siges at have været endog meget forudsigelig. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols kortfattede begrundelse må formentlig ses i dette lys.

⁵⁰ Kjølbros: *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere* (2020) s. 823

⁵¹ Section 8(1) of the Prevention of Terrorism Act 1991

⁵² CASE OF BAŞKAYA AND OKCUOĞLU v. TURKEY, dom af 08.07.99, § 34

⁵³ Ibid., § 37

Som det fremgår af CASE OF BAŞKAYA AND OKCUOGLU v. TURKEY, er spørgsmålet om lovgivningen *'sufficiently specific to enable him, if necessary, after appropriate legal advice, to regulate his conduct in the matter.'*⁵⁴

Section 8(1) indeholder – i lighed med straffelovens § 243 – brede og værdiladede ord, nemlig ordet *"propaganda"*. I modsætning til det tyrkiske propaganda-begreb, er det vedrørende den danske straffelovs § 243 imidlertid mere uklart, hvilken adfærd bestemmelsen præcist forbyder.

Det kan muligvis antages, at Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols afgørelse i sagen i lyset heraf ikke kan tages til indtægt for en blåstempling af brede og vagt formulerede straffebestemmelser, herunder straffelovens § 243.

Kravet om forudsigelighed er ikke det samme i alle tilfælde. Det følger af Case Cantoni mod Frankrig, dom af 15.11.96, § 35, at forudsigelighedskravet afhænger af indholdet af den pågældende bestemmelse, retsområde samt antallet og karakteren af adressater.

Case Cantoni mod Frankrig angik spørgsmålet om, hvorvidt begrebet *"medicinal product contained in Article L. 511 of the Public Health Code"* var upræcist defineret. Sagsøgeren gjorde gældende: *"that the definition of medicinal product contained in Article L. 511 of the Public Health Code was very imprecise and left a wide discretion to the courts [...] In short, the definition found in the legislation and the case-law failed to afford the requisite foreseeability and accessibility [...]."*⁵⁵ Regeringen gjorde gældende, at: *"The definition given in Article L. 511 was based in particular on extensive case-law concerning the notion of medicinal product and was no more open to criticism than any other statutory definition. Indeed, it was actually far more precise than many of the definitions to be found in the Criminal Code."*⁵⁶

Domstolen kom frem til, at bestemmelsen ikke var i strid med Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7, idet bestemmelser gerne må benytte formuleringer, der i større eller mindre grad er vage, hvis det følger af praksis, hvilket var tilfældet her.

Selvom Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol umiddelbart anerkender bred og vag straffelovgivning, er det efter Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 således fortsat et krav, at retsanvendelsen er forudsigelig. Det afgørende ved vage og generelt formulerede bestemmelser er, at henset til bl.a. ordlyd, formål og forarbejder skal det være forudsigeligt, at borgeren risikerede at blive dømt for den pågældende handling.⁵⁷

Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 supplerer straffelovens § 1 og udgør borgernes væsentligste beskyttelse mod bredt formulerede straffebestemmelser. Som det fremgår, tillades der i praksis dog meget brede formuleringer. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 og straffelovens § 1 skal ikke ses under ét, men skal fungere side om side med hinanden, således at en domfældelse skal overholde kravene i både straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7.⁵⁸

⁵⁴ CASE OF BAŞKAYA AND OKCUOGLU v. TURKEY, dom af 08.07.99, § 37

⁵⁵ Cantoni mod Frankrig, dom af 15.11.96, § 26

⁵⁶ Ibid., § 28

⁵⁷ Kjølbros: *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere* (2020) s. 824

⁵⁸ Baumbach: *Det strafferetlige legalitetsprincip* (2008) s. 254-256

3.3 Opfylder straffelovens § 243 det strafferetlige legalitetsprincip i straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7?

Som ovenfor nævnt stilles der særlige krav til formuleringen af lovgivningen, når der er tale om, at en borger kan ifalde et strafansvar, jf. straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7. Der er tale om en fuldstændig nykriminalisering samt et område uden vejledende retspraksis, hvorfor straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 stiller krav til formuleringen. I det følgende undersøges om straffelovens § 243 er forenelig med legalitetsprincippet i forhold til bestemmelsens sproglige præcision og klarhed. Til at understøtte dette, vil den norske bestemmelse og retspraksis blive anvendt, eftersom der, som tidligere nævnt, kun foreligger meget begrænset dansk retspraksis.

3.3.1 Tilknytningskravet

Af straffeloven § 243's ordlyd fremgår det i første led, at der skal være tale om en gerningsmand, der *"tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden."*⁵⁹

I bestemmelsen er der tale om tre grupper af gerningsmænd. Den første gruppe vedrører personer, der tilhører forurettedes husstand, og omfatter både ægtefælle, samlever, forælder, plejeforælder eller søskende. Den anden gruppe vedrører personer med nær tilknytning til forurettedes husstand. Det vil eksempelvis kunne gøre sig gældende for en tidligere ægtefælle, der stadig ofte kommer i husstanden, på grund af et fælles barn, som bor i husstanden. Det kan eksempelvis også være en onkel, der hjælper til med opdragelsen i hjemmet eller forurettedes kæreste, der ikke bor hos forurettede. Den tredje gruppe vedrører en gerningsmand, som tidligere har haft en nær tilknytning til hjemmet. Her er eksempelvis kærester eller familiemedlemmer, som ikke længere jævnligt kommer i hjemmet, omfattet. Det forudsættes at krænkelserne opstår, når forurettede og gerningsmanden bor sammen og efter fraflytning fortsætter, eller at krænkelserne begynder ved ophævelsen af et samliv. Der skal foreligge en vis sammenhæng mellem gerningsmandens tilknytning til husstanden og den psykiske vold.⁶⁰

At gerningsmanden skal have tilknytning til forurettedes hjem, er en forudsætning i alle ovennævnte tilfælde. Betingelsen er objektivt defineret, og selvom man i forarbejderne kan læse, at opregningen af eksempler ikke er udtømmende,⁶¹ er den beskyttede personkreds ret klar. Denne del af bestemmelsen vil på den baggrund formentlig ikke rejse problemer i forhold til legalitetsprincippet.

I den norske bestemmelse vedrørende psykisk vold er personkredsen bredere. Det fremgår direkte af ordlyden i lov om straff § 282, at både slægtninge, tidligere ægtefæller, samboer eller deres slægtninge, personer i egen husstand og nogen, der er i ens omsorg, er omfattet af personkredsen.⁶² I HR-2017-667-A blev det lagt til grund, at bestemmelsen tager sigte på: *"[...] å ramme tilfeller der det foreligger følelsesmæssig tilknytning og en form for avhengighet mellom fornærmede og gjerningspersonen."*⁶³ Her er der tale om et vurderingsgrundlag, hvor den psykologiske binding er den afgørende, hvor det efter dansk ret er anderledes. I Danmark er det gerningsmandens tilknytning til husstanden, der er det afgørende element. På dette punkt stemmer den danske bestemmelse bedre overens med legalitetsprincippet i forhold til forudsigelighed og klarhedskravet, end den norske gør.

⁵⁹ Straffelovens § 243

⁶⁰ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 13

⁶¹ Ibid. s. 12

⁶² Lov om straff (2005) § 282

⁶³ HR-2017-667-A, afsnit 28

Den norske bestemmelse anlægger et psykologisk kriterium, hvilket svækker klarheden og forudsigeligheden, men til gengæld udvider anvendelsesområdet.

Den norske lagmannsrett kommenterede i LF-2016-198958 og LB-2017-131328 ikke på, om parret der kun havde boet sammen i henholdsvis 7 og 8 måneder var omfattet af personkredsen. Det samme var tilfældet i LF-2017-197923, hvor parret blev regnet som samlevende, selvom de kun havde boet sammen i ca. tre måneder. Retten i Nykøbing Falster kommenterede heller ikke i AM2019.10.08B på, at parret kun havde boet sammen fra juli 2017 til slut august 2017. Af Retten i Næstveds afgørelse, fremgik det heller ikke, om der var den fornødne tilknytning mellem søskendeparret. Drengene var søskende, men de havde ikke siden marts 2018 og frem til sagens start i september 2019 boet sammen eller haft kontakt, og uoverensstemmelserne mellem dem begyndte først i april 2019, ergo først en del måneder efter at N flyttede fra F og faderen.

Det kan ud fra nuværende danske og norske retspraksis konstateres, at der ikke stilles strenge krav til gerningsmandens tilknytning til forurettede.

3.3.2 ”gentagne gange over en periode”

I andet led af straffelovens § 243 er der opstillet en betingelse om, at adfærden skal være foregået ”gentagende gange over en periode”.⁶⁴ I forarbejderne fremgår det klart, at den psykiske vold skal opfattes som et mønster, hvor forurettede er underlagt et regime, der er præget af frygt og utryghed for fortsatte fremtidige krænkelser. Enkeltstående tilfælde falder udenfor bestemmelsens anvendelsesområde. Såfremt der er tale om grove krænkelser, kan få tilfælde være tilstrækkelige.⁶⁵ Der er tale om en konkret vurdering, hvor den potentielle skadevirkning af adfærden og intensiteten heraf skal indgå. Det er ikke fastlagt, hvor mange gange man skal have udøvet den skadevirkende adfærd, eller hvor lang en periode den psykiske vold skal strække sig over.⁶⁶

Det retssikkerhedsmæssige problem i denne forbindelse er, at den eller de første handlinger isoleret set ikke vil medføre straf, fordi enkeltstående tilfælde ikke er omfattet. Disse handlinger bliver imidlertid efterfølgende strafbare og indgår som en del af gerningen, hvis adfærden fortsætter og danner et mønster. Når ”bægeret flyder over” bliver handlinger, der oprindeligt var straffri, således strafbare. Der kan heri bestå et problem, som nedenfor behandles med udgangspunkt i en tilsvarende problemstilling fra dansk strafferet om bestikkelse.

Bestikkelse

Straffelovens § 144 omhandler den der i offentlig tjeneste uberettiget modtager gaver. Det er således ikke enhver gavemodtagelse, der er strafbar, det er kun den *uberettigede*. Således er modtagelse af visse gaver straffri.⁶⁷ I U 1985.270 Ø var spørgsmålet, om modtagelse af flere gaver var strafbart. Det drejede sig om modtagelse af blandt andet en tepotte til 85 kr., en lighter til 242 kr. og en cykel til 1.265 kr. Modtagelsen af hver enkelt af disse gaver blev efter præmisserne i dommen ikke anset som en overtrædelse af straffelovens § 144. Domfældelsen skete derfor med den bemærkning, at der ved vurderingen i dette tilfælde måtte henses til det samlede omfang.

Professor Bent Unmack Larsen har kommenteret dommen i UfR 1985 B, 49, og han forholder sig kritisk til domstolens accept af den såkaldte additionsmetode.⁶⁸ Han anfører i artiklen: ”*Bl.a. når*

⁶⁴ Straffelovens § 243

⁶⁵ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 14

⁶⁶ Ibid. s. 14

⁶⁷ Nielsen: *Kommenteret straffelov, speciel del* (2017) s. 165 ff.

⁶⁸ *Bestikkelse – og det, der ligner* af professor, cand.jur. Lars Bo Langsted s. 223

henses til gavernes art, forekommer det imidlertid i det foreliggende tilfælde at ville have været rigtignere alene at have fundet tiltalte skyldig i overtrædelse af § 144 ved at modtage de gaver, som blev ydet efter det tidspunkt, da målet efter rettens opfattelse var fuldt."⁶⁹

Det er således min vurdering, at der i forbindelse med psykisk vold med støtte i U 1985.270 Ø vil kunne ske domfældelse for de tidligste enkeltstående handlinger, uanset at disse først senere kan siges at være en del af et strafbart mønster.

Bent Unmack Larsen anfører imidlertid videre, at dette: *"mere teknisk betonedede spørgsmål kan ikke antages at have været gjort til genstand for speciel overvejelse af retten, hvorfor man næppe i fremtidige tilfælde bør føle sig bundet af afgørelsen på dette punkt.*"⁷⁰

Spørgsmålet er ikke siden nærmere afklaret, men jeg kan godt være tilbøjelig til at tilslutte mig Bent Unmack Larsens løsning, hvorefter handlingerne først bliver strafbare i medfør af straffelovens § 243, når adfærden kan karakteriseres som et mønster.

Norsk ret

Lov om straff § 282 opstiller ligeledes betingelsen om, at der gentagne gange over en periode skal være udøvet psykisk vold. Af Rt. 2010 s. 129 fremgik det, som tidligere nævnt, at kränkelsen skulle danne et mønster, som resulterede i, at forurettede måtte leve under et regime præget af kontinuerlig frygt og utryghed for nye krænkelser.⁷¹ De gentagne krænkelser behøver ikke være de samme typer af krænkelser⁷², og selve den tidsmæssige sammenhæng mellem tilfældene stilles der heller ikke krav til. Det er handlingernes intensitet og varighed, der indgår i vurderingen.⁷³ Erfaringsmæssigt er dette svært at finde fast praksis på. Både de norske dommere og det norske politi har tilsyneladende ikke let ved at vurdere, hvornår der er tale om et voldsregime omfattet af bestemmelsen om psykisk vold.⁷⁴ Problemet i den forbindelse består ikke i at konstatere, om der foreligger gentagne handlinger, der kan karakteriseres som psykisk vold. Problemet er nærmere, om den samlede adfærd udgør et regime. Det kan antages, at frykten for nye krænkelser er en af de afgørende momenter for, om der er skabt et regime/mønster, jf. LH-2017-45202. Af sagen fremgik det, at mindretallet kom frem til at tiltaltes handlinger mod sit barn: *"ikke er av en slik kvalifisert art at de rammes av § 219."* Endvidere fremgik det af sagen, at handlingerne strakte sig over en relativt kort periode samt at barnet efter den alvorligste hændelse ikke længere: *"sto under siktedes omsorg."* Tiltalte blev derfor frifundet for psykisk vold, eftersom der ikke var tale om frygt for fremtidige krænkelser, og fordi handlingerne var foregået over relativt kort tid.

Det afgørende for bevisvurderingen er således en subjektiv opfattelse, og det er på den baggrund ifølge fagpersoner svært at finde den strafbare grænse for dette voldsregime.⁷⁵ Rt. 2014, s. 695 handlede om en mors enkeltstående voldsudøvelse overfor sin 14-årige datter. Moderen tog kvælertag på datteren, rev hende i håret, slog hende nogle gange på ryggen og skulderen med en kabellignende genstand. Moderen holdt endvidere datterens hoved fast og råbte ad hende. Moderen truede med, at mishandlingen skulle fortsætte dagen efter. Den norske højesteret kom frem til, at moderens adfærd var skræmmende for datteren, hvilket indebar et klart tillidsbrud og udsatte datteren for en særlig

⁶⁹ UfR 1985 B, 49, s. 6

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Rt. 2010 s. 129, afsnit 21

⁷² Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) s. 45

⁷³ Rt. 2004 s. 844, afsnit 13

⁷⁴ Aas: *Mishandlingsbestemmelsen* (2017) s. 49 ff.

⁷⁵ Ibid.

psykisk belastning. Dog blev moderen ikke dømt, fordi der alene var tale om en enkeltstående alvorlig krænkelse, hvilket efter praksis ikke kunne karakteriseres som ”voldsregime”, jf. Rt. 2010, s. 129, afsnit 21.

Delkonklusion

Der opstår uklarhed, når ordene i bestemmelsen dækker en vis type handlinger, men hvor udstrækningen af ordene er usikre. Ord, regime og mønster er ikke begreber, som er klart definerbare. Som ovenfor gennemgået viser de norske erfaringer, at der stadig ikke er nogen fast praksis på området på trods af bestemmelsens lange levetid. Borgerne har derfor vanskeligt ved at forudse, hvilke handlinger der er omfattet af bestemmelsen. Dette kan antages også at blive tilfældet med den danske bestemmelse, og dette kan rejse problemer i forhold til legalitetsprincippet.

3.3.3 Den kriminaliserede adfærd

I bestemmelsens andet led beskrives den adfærd, der er strafbar som ”psykisk vold”. Psykisk vold er ikke et begreb, der bruges i den daglige tale, og Gorm Toftegaard Nielsen, tidligere professor ved Aarhus Universitet, anfører ligeledes i sin artikel, ”Uklar forbrydelse”, at der ikke fremkommer noget resultat, når man søger på begrebet i Den Danske Ordbog.⁷⁶ I norsk ret findes der ligeledes ikke nogen lovfæstet eller på anden måde fast definition af begrebet, som der kan sammenlignes med.⁷⁷ I bestemmelsen beskrives ”psykisk vold” som: ”groft nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd.”⁷⁸ Ud fra denne formulering er det svært at vurdere, hvilke handlinger der er strafbare, og hvilke der ikke er omfattet af bestemmelsen. Den begrænsede danske retspraksis gør ikke vurderingen lettere.

Eksempler på nedværdigende, forulempende og krænkende adfærd

I forarbejderne til bestemmelsen har Justitsministeriet fremført en række eksempler på, hvad de tre ord betyder. En nedværdigende handling er egnet til at nedgøre eller ydmyge offeret, eksempelvis ved at ”gerningsmanden åbenlyst behandler den forurettede dårligere end andre, at den forurettede berøves muligheden for at få indflydelse på egne forhold, eller at den forurettede tvinges til at gøre eller tåle noget, som den forurettede, ikke bryder sig om eller opfatter som uværdigt.”⁷⁹

Forulempende handlinger er, hvor gerningsmanden udviser en chikanerende eller generende adfærd, eksempelvis hvor: ”gerningsmanden kontakter forurettedes arbejdsplads, familie, venner mv. for at sprede falske rygter om forurettede, at der gives fejlagtig information til offentlige myndigheder, herunder indgives falske anmeldelser til politiet, at der sendes private billeder til andre af forurettede, at der bestilles et stort antal varer til levering hos forurettede, eller at der ofte sendes beskeder til forurettede om, at man har kendskab til, hvor den pågældende befinder sig.”⁸⁰

Krænkende adfærd omfatter en adfærd, hvor forurettedes ære eller selvfølelse skades, eller hvor forurettedes psykiske integritet påvirkes negativt. Det kan eksempelvis være, hvor gerningsmanden overskrider forurettedes grænser seksuelt eller gennem overvågning.⁸¹ Det kan også være ved en manipulerende adfærd, hvor forurettedes tanker, holdninger og adfærd påvirkes ved udspekulerede,

⁷⁶ Nielsen: ”Uklar forbrydelse” (2019)

⁷⁷ Lev uden vold (2018) s. 9. Se også Aas: *Mishandlingsbestemmelsen* (2017) s. 131

⁷⁸ Straffelovens § 243

⁷⁹ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 14

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget s. 15

vildledende eller forførende handlinger, eksempelvis hvor gerningsmanden fordrejer dennes krænkende adfærd, så forurettede oplever situationen som selvforskyldt.⁸² Andre eksempler kunne være at isolere forurettede fra dennes familie eller netværk, overvåge forurettede via GPS-udstyr, bestemme hvornår forurettede skal sove, eller hvilket tøj vedkommende skal bære, bestemme hvem vedkommende må omgås, ignorere forurettede, at tage kontrol over vedkommendes økonomi eller at tvinge forurettede til at gennemføre en graviditet eller uddannelse.⁸³

Eksemplerne efterlader i realiteten ikke læseren meget klogere. Således vil der i alle relationer være situationer, der kan beskrives som i mange af justitsministeriets eksempler. Det bemærkes i den forbindelse, at det i sagens natur er usædvanligt at overvåge andre med GPS-udstyr. Netop denne adfærd blev imidlertid særskilt kriminaliseret i forbindelse med affattelsen af den nugældende bestemmelse i straffelovens § 264b ved lov nr. 1719/2018. De resterende eksempler er alle sædvanligt forekommende og almindelige i forskellige afskygninger. I AM2019.11.29B anførte retten de samme eksempler som forarbejderne som beskrivelse af, hvad der var nedværdigende og krænkende adfærd, eksempelvis at forurettede ikke måtte se sin familie, og at tiltalte bestemte hvilke andre sociale relationer, forurettede måtte indgå i. Det er derfor heller ikke muligt via de danske domme at definere nærmere, hvilken adfærd der er omfattet af bestemmelsen.

Delkonklusion

Det kan ikke konkluderes, at udformningen af bestemmelsen er direkte i strid med legalitetsprincippet, men ordlyden og eksemplerne i forarbejderne kan tyde på, at der med tiden vil opstå nogle fortolkningsproblemer. Navnlig sagen fra Retten i Næstved⁸⁴ vidner om, at bestemmelsens brede og vage formulering kan medføre tiltalerejsning for adfærd, der ikke adskiller sig væsentligt fra den normale adfærd. Problemet for anklagemyndigheden og landets domstole bliver nærmere at begrænse bestemmelsens anvendelsesområde.

3.3.4 Virkningen af den kriminelle adfærd

Af tredje led i bestemmelsen fremgår det, at adfærden skal være *"egnet til utilbørligt at styre den anden"*.⁸⁵ Justitsministeriet beskriver i bestemmelsens forarbejder, at ordlyden *"styre"* sigter til kontrollerende adfærd, som forhindrer ofret i frit at kunne udfolde sine, fordi vedkommende er bange for at blive udsat for nye krænkelser.⁸⁶

Adfærden har til formål at give gerningsmanden en magtposition, fordi han er dominerende eller kontrollerende, og på den måde fratager forurettede selvbestemmelsesretten. Forurettedes selvværd nedbrydes, og vedkommende isoleres og gøres afhængig af gerningsmanden. Samlet set skal forurettede gøre eller tåle noget, som ikke er udtryk for vedkommendes egen vilje. Dog har det ingen betydning, om forurettede rent faktisk bliver styret af den adfærd, som gerningsmanden udsætter denne for.⁸⁷

Ud over at adfærden skal være styrende, så skal adfærden ligeledes være *"utilbørlig"*. Det fremgår af forarbejderne, at styring i nogle tilfælde kan være nødvendigt og en hel naturlig del af en nær relation. Spørgsmålet bliver derfor, hvad der ifølge Justitsministeriet kan karakteriseres som naturlig

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Bilag 1 - dette bilag er ikke medtaget.

⁸⁵ Straffelovens § 243

⁸⁶ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 16

⁸⁷ Ibid.

styring. Et eksempel fra forarbejderne på, hvad der er omfattet af straffelovens § 243, er: *”at tage kontrol over en persons dagligdag ved at beslutte, hvornår personen må sove, indgå i sociale sammenhænge med andre, hvilke personer vedkommende må omgås, hvilket tøj personen må iføre sig osv.”*⁸⁸ Dette er næsten et udtryk for enhver forældre/barn-relation i forhold til opdragelse, og Justitsministeriet bemærker også, at almindelig børneopdragelse ikke er omfattet af straffelovens § 243.

Det er dog den eneste afgrænsning, som er beskrevet i forarbejderne, og der står ikke yderligere om, hvordan ”utilbørlig styrende adfærd” skal opfattes.

Mange kvinder har formentlig en holdning til, om mandens træsko hører hjemme på en tur ned ad strøget, og manden har en holdning til, om hustruens kjole er for nedringet til arbejdspladsen. I og med at det er en subjektiv vurdering, er det ikke let at afgøre, hvorvidt dette er utilbørligt.

I forarbejderne nævner Justitsministeriet et andet eksempel, nemlig: *”at tage kontrol over en anden persons økonomi.”*⁸⁹ Dette kan i nogle parforhold være en helt naturlig fordeling af opgaverne parrene imellem, hvorimod i andre situationer kan det virke både kontrollerende og krænkende. Lasse Lund Madsen, Professor ved Aarhus Universitet, skriver i sin artikel, at *”variationsmulighederne nok nærmest er lige så mangfoldige, som der er parrelationer i kongeriget”*⁹⁰, når der er tale om enten utilbørlig eller naturlig styring i et parforhold. Kriteriet er uklart og svært at forstå for borgeren, der skal læse denne lov. Dette er med til at svække forudsigeligheden for borgeren, og denne del af bestemmelsen kan være så bred og vag, at den krænker Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 på trods af, at domstolen har anerkendt vage bestemmelser som forenelige med Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7.

3.3.5 Delkonklusion og Justitsministeriets egne bemærkninger til princippet

Det er et retssikkerhedsmæssigt problem, hvis straffebestemmelser har et indhold og en rækkevidde, der er uklar. Det er helt grundlæggende i dansk strafferet, at borgerne skal kunne forudse og vurdere, hvad der er ret og pligt for dem. Dette fremgår også af Justitsministeriets egne normale standarder, idet det bl.a. fremgår af lov kvalitetsvejledningen⁹¹ under pkt. 2.1, at:

*”Kravet til klarhed mv. i lovgivningen knytter sig i første række til selve lovteksten. Det gælder navnlig, hvor loven giver myndighederne mulighed for at foretage indgreb over for borgerne i form af f.eks. straf [...], og hvor der derfor er et særligt behov for forudsigelighed i retstilstanden. Også i øvrigt er det et grundlæggende element i lov kvalitet, at enhver, som lovteksten henvender sig til, så vidt muligt let skal kunne læse og forstå den. Lovforslag skal således affattes klart, systematisk, let lægeligt og pædagogisk. En godt og klart affattet lov er en nødvendig forudsætning for en ensartet retsanvendelse og dermed for forudsigelighed og retssikkerhed [...].”*⁹²

Folketingets Retsudvalg har spurgt Justitsministeriet om en kommentar til, at flere professorer mv. ikke kunne komme med et entydigt svar på, hvad lovforslaget egentlig kriminaliserer.⁹³ Justitsmini-

⁸⁸ Ibid. s. 15

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Madsen: *”Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #metoo-kulturen gået for vidt”* (2019)

⁹¹ Vejl. nr. 9539 af 26/06/2018

⁹² Ibid.

⁹³ Retsudvalget 2018-19, L 139 endeligt svar på spørgsmål 13

steriet svar på spørgsmålet var, at psykisk vold er mere uhåndgribeligt end f.eks. fysisk vold. Endvidere er der i bemærkningerne til bestemmelsen uddybende beskrevet, hvad bestemmelsen omfatter. På denne baggrund mener Justitsministeriet, at bestemmelsen er i overensstemmelse med legalitetsprincippet.⁹⁴

Som det fremgår af lov kvalitetsvejledningen, så knytter behovet for klarhed sig til selve lovteksten. Allerede derfor kan ministeriets svar undre. Forarbejderne beskriver forhold, der kendes i de fleste relationer, og spørgsmålet bliver om adfærden er utilbørlig eller unaturlig. Nogen nærmere definition af disse begreber findes ikke i forarbejderne, formentlig fordi det ikke er muligt at definere det normale forhold.

Det kan muligvis antages, at affattelsen af straffelovens § 243 kan give anledning til bekymring i forhold til om bestemmelsen er forenelig med legalitetsprincippet. På trods af at den nye bestemmelse i straffeloven formentlig kriminaliserer et nyt område, er det meget svært at definere dette område. For det første udgør gerningsbeskrivelsen i straffelovens § 243 alene vage og værdiladede begreber. For det andet indeholder forarbejderne til bestemmelsen alene eksempler, der i nogen udstrækning kunne passe på de fleste parforhold – også parforhold, som det næppe er meningen at ramme med lovgivningen. For det tredje er praksis på området særdeles sparsomt. Disse momenter taler alle sammen for, at det ikke for borgeren i alle tilfælde er forudsigteligt, om vedkommende kan dømmes for overtrædelse af bestemmelsen. Dette vil være særlig oplagt, når der ikke tillige er begået fysisk vold. At anvendelsen af straffelovens § 243 er uforudsigtelig understreges dog måske mest tydeligt af, at strafferetsprofessorerne Lasse Lund Madsen og Gorm Toftegaard Nielsen begge har konkluderet, at bestemmelsen er uklar.⁹⁵

Det må for så vidt angår bestemmelsen om psykisk vold konkluderes, at hverken ordlyd, praksis, forarbejder eller højeste juridiske ekspertise nærmere kan fastlægge det strafbares område. Bestemmelsens manglende sproglige præcision og klarhed giver på den baggrund nogle retssikkerhedsmæssige problemer i forhold til legalitetsprincippet. Såfremt der rejses tiltale for psykisk vold – uden samtidig fysisk vold – vil den tiltalte således formentlig med føje kunne påberåbe sig, at en domfældelse var uforudsigtelig og dermed i strid med straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7.

4 Den selvstændige betydning af straffelovens § 243

Forud for affattelsen af straffelovens § 243 indeholdt straffeloven ingen selvstændig bestemmelse om psykisk vold. Vold, tvang og trusler er allerede eksisterende bestemmelser i straffeloven, som i sagens natur kan være adfærdsstyrende. Omstændighederne ved vold – herunder styring af forurettede – kunne forud for indførelsen af straffelovens § 243 være en skærpende omstændighed. Straffeloven indeholder, som tidligere nævnt, imidlertid en række bestemmelser, der kriminaliserer adfærd, der kan være udtryk for krænkelse af en andens psykiske integritet.⁹⁶ Der opstår herefter et spørgsmål om - og i givet fald i hvilket omfang - straffelovens § 243 kriminaliserer handlinger, der hidtil ikke har været strafbare.

I det følgende behandles og gennemgås rækkevidden af de bestemmelser, der forud for 1. april 2019 kriminaliserede forhold, der efter indførelsen af straffelovens § 243 kategoriseres som ”psykisk vold”.

⁹⁴ Retsudvalget 2018-19, L 139 endeligt svar på spørgsmål 13

⁹⁵ Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019) s. 36-37, jf. Madsen: ”*Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #metoo-kulturen gået for vidt*” (2019), jf. Nielsen: ”*Uklar forbrydelse*” (2019)

⁹⁶ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 4

Herefter undersøges og diskuteres det, om der var et reelt behov for en selvstændig bestemmelse om psykisk vold.

De bestemmelser, der forud for 1. april. 2019 kriminaliserede sådan adfærd, findes fortsat i straffelovens §§ 213, 244, 245, 260 og 266.⁹⁷ De pågældende bestemmelser er overfladisk gennemgået i forarbejderne til bestemmelsen om psykisk vold.

I dette afsnit fokuseres der på det objektive gerningsindhold, og der tages udgangspunkt i forarbejderne samt litteratur om de enkelte bestemmelser. Senere vil jeg behandle de spørgsmål, der knytter sig til forsætsbegrebet.

4.1 Vanrøgt

Straffelovens § 213 er placeret i straffelovens kapitel 23 om forbrydelser i familierelationer. Det relevante for dette speciale er de krænkelse, som er ikke-økonomiske, som kriminaliserer vanrøgt eller nedværdigende behandling mod tætte familiemedlemmer.⁹⁸

Personkredsen

Formålet med straffelovens § 213 er: *”at ramme handlinger, som uden for familierelationer er straffri, men som – bl.a. på grund af de særlige handlemuligheder og den særlige afhængighed, som familierelationen medfører - findes at burde kunne straffes, når de foretages i familierelationer”*⁹⁹ Bestemmelsen kan sammenlignes med straffelovens § 243, idet der ligeledes skal være en vis tilknytning mellem offer og gerningsmand. Anvendelsen af straffelovens § 213 forudsætter en familiær tilknytning, hvorimod straffelovens § 243 forudsætter, at gerningsmanden tilhører eller har nær tilknytning til forurettedes husstand. Bestemmelsen om psykisk vold omfatter således samlevere, kærester og ekskærester mv., hvorimod vanrøgt kun omfatter ægtefæller, forældre og andre familiemedlemmer, som er beslægtet eller besvogret i opadstigende linje.

Bestemmelsen i straffelovens § 213 beskytter således familiemedlemmer, uanset om de bor på adressen, og udstrækker i den henseende beskyttelse til en større personkreds end straffelovens § 243. Omvendt beskytter bestemmelsen i straffelovens § 243 personer i husstanden eller med nær tilknytning til husstanden, uanset om de pågældende er nær familie. Bestemmelsen udstrækker i den henseende beskyttelse til en større personkreds end straffelovens § 213. Bestemmelserne i straffelovens §§ 243 og 213 beskytter således ikke helt den samme personkreds. Den væsentligste praktiske forskel på den omfattede personkreds er, at straffelovens § 213 kun beskytter ægtefæller, men ikke samlevere.

Den strafbare handling

Bestemmelsen finder anvendelse på de tilfælde, hvor de almindelige voldsbestemmelser ikke finder anvendelse. I U 1976.732 V, blev de tiltalte forældre frifundet for vold mod deres datter efter straffelovens § 244, idet der ikke var ført bevis for vold. Handlingerne blev dog i stedet karakteriseret som krænkende og nedværdigende, og derved omfattet af straffelovens § 213. På denne baggrund er der et sammenfald mellem straffelovens §§ 243 og 213, idet der efter straffelovens § 243 netop kan dømmes, hvis forholdet ikke falder ind under de almindelige voldsbestemmelser. Bestemmelsens ordlyd

⁹⁷ Ibid. s. 4-5

⁹⁸ Straffelovens § 213

⁹⁹ Nielsen: *Kommenteret straffelov, speciel del* (2017), s. 346

har ligeledes et sammenfald med straffelovens § 243, idet begge bestemmelser kriminaliserer *nedværdigende krænkelser*. Dog opstilles der i straffelovens § 243 en betingelse om, at adfærden skal være af en vis grovhed, hvilket ikke fremgår af ordlyden i straffelovens § 213, som dog til gengæld forudsætter, at der skal være tale om vanrøgt.

I U 1983.441, blev en mor, T, frifundet for at have opfordret 3 af sine børn til at smide sand og orme på sin 6-årige datter, som derefter blev spulet med en vandslange i mindst ét minut. Handlingens karakter sammenholdt med den enkeltstående episode førte til, at T blev frifundet for overtrædelse af straffelovens § 213. Dommen havde næppe fået et andet udfald, hvis straffelovens § 243 havde eksisteret, idet der er tale om en enkeltstående episode. Straffelovens § 213 anvender, ligesom straffelovens § 243, vage udtryk, hvilket lader det være op til domstolene at afgøre, hvilke former for adfærd, der skal være strafbare.¹⁰⁰

Udstrækningen

Vanrøgt kan omfatte enkelttilfælde, jf. TfK 2016.1447, hvor en mor bl.a. blev straffet efter straffelovens § 213, idet hun i et enkelt tilfælde havde undladt at gribe ind, da hendes søn blev udsat for vold af hendes samlever. Her er der en forskel i forhold til straffelovens § 243, idet denne bestemmelse, som tidligere nævnt, ikke omfatter enkeltstående tilfælde.

I lighed med straffelovens § 243 omfatter straffelovens § 213 også forhold begået over en længere periode. Som eksempel herpå kan nævnes Brønderslevsagen,¹⁰¹ hvor et forældrepar i årevis havde ladet deres børn leve under uhumske forhold. Børnene havde ikke fået tilstrækkeligt varmt tøj på, når det var koldt, ligesom deres bleer ikke blev skiftet tilstrækkeligt. Der var i denne sag tale om en årelang periode, hvor handlingerne tilsammen udgjorde et mønster. Forældrene blev derfor dømt for overtrædelse af straffelovens § 213.

4.2 Fysisk vold

I straffelovens kapitel 25 om forbrydelser mod liv og legeme findes straffelovens §§ 244 og 245 vedrørende simpel og kvalificeret vold.

Straffelovens § 244

I straffelovens § 244, stk. 2 – der blev indført ved lovændring lige umiddelbart før straffelovens § 243 – er der tale om fysisk vold, der udøves over en længere periode i nære relationer, hvilket kan være egnet til at styre forurettede. Straffelovens § 243 har samme ordlyd ift. gerningsmand og varighed som straffelovens § 244, stk. 2, nemlig at forholdet skal være begået ”*gentagne gange over en periode af en person i eller nært knyttet til den forurettedes husstand.*”¹⁰² Forarbejderne til straffelovens § 243 er stort set enslydende med forarbejderne til straffelovens § 244, stk. 2, angående ansvarssubjekt, udstrækning og grovheden af forholdet.¹⁰³ Efter straffelovens § 244 kan man kun straffes for den fysiske del af volden, men nu kan der straffes i sammenstød mellem straffelovens §§ 243 og 244.¹⁰⁴ I AM2019.10.08B blev tiltalte således straffet både for den fysiske vold samt den psykiske vold, som han havde udøvet mod F1.

Uden for straffelovens § 244 falder bagatelagte forulempelser, som f.eks. små puf og skub.¹⁰⁵ En sådan adfærd var således straffri før straffeloven § 243's ikrafttræden, men kan muligvis nu være

¹⁰⁰ Nielsen: *Kommenteret straffelov, speciel del* (2017), s. 346

¹⁰¹ U 2012.998 V

¹⁰² Straffelovens § 244, stk. 2

¹⁰³ LFF 2018-04-23 nr. 223 – bemærkninger til lovforslaget, jf. lovforslagets enkelte bestemmelser til nr. 2, s. 5

¹⁰⁴ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 17

¹⁰⁵ Nielsen: *Kommenteret straffelov, speciel del* (2017) s. 440

omfattet af denne bestemmelse, hvis denne adfærd sammen med andre handlinger danner et mønster, der kan være grunden til at forurettede styres eller frygter for fremtidige krænkelser.

Straffelovens § 245, stk. 1

Straffelovens § 245, stk. 1 omhandler i lighed med straffelovens § 244 alene fysisk vold. Bestemmelsen indeholder ikke i lighed med straffelovens § 244, stk. 2 en strafskærpselsesregel om ”gentagne gange over en periode af en person i eller i nær tilknytning til forurettedes husstand.” Til gengæld indeholder straffelovens § 245, stk. 1, 1 pkt. ordet ”*mishandling*”, hvilket statueres, når der over en periode udøves en række voldshandlinger, som er udslag af gerningspersonens overlegne stilling i forhold til ofret, som typisk befinder sig i et slags afhængighedsforhold med gerningsmanden. Fra praksis kan henvises til U 1981.387 Ø, hvor den 27-årige T i ca. 1,5 år ved flere lejligheder havde sparket og slået sin samlevende, K, hvilket medførte alvorlige skader på K. Volden måtte betragtes som mishandling, og T fandtes derfor skyldig.

Straffelovens § 245, stk. 1, 1. pkt. kan – ligesom straffelovens § 244 – også anvendes i sammenstød med straffelovens § 243. Den mishandling, der er omfattet af straffelovens § 245, stk. 1, 1. pkt., må antages at krænke forurettedes psykiske integritet, jf. straffelovens § 243. Der kan dog kun straffes i sammenstød, såfremt forurettede er omfattet af personkredsen, der er beskyttet i straffelovens § 243. Anvendelsen af straffelovens § 245, stk. 1, 1. pkt. forudsætter ikke – som straffelovens § 243 – at der er nogen særlig forbindelse mellem offer og gerningsmand.

Straffelovens § 245, stk. 2

Straffelovens § 245, stk. 2 omfatter skade på helbred, således at forsætligt forvoldte psykiske traumer ligeledes er omfattet af bestemmelsen.¹⁰⁶ Straffelovens §§ 245, stk. 2 og 243 beskytter begge den psykiske integritet, men opstiller to vidt forskellige betingelser. Efter straffelovens § 245, stk. 2 skal der være tale om grove tilfælde, samt om skade på helbredet. Det psykiske traume skal som betingelse have nødvendiggjort lægehjælp, eller medført længere tids sygeleje eller uarbejdsdygtighed.¹⁰⁷ Der kan dog være tilfælde, hvor skaden ikke kan påvises, men hvor den psykiske integritet stadig er krænket. Efter straffelovens § 243 er det kun en betingelse, at adfærden skal være egnet til at styre forurettede, men formålet med bestemmelsen er også at kriminalisere adfærd, der ikke er grov nok til at være omfattet af straffelovens § 245, stk. 2.¹⁰⁸

En anden forskel er antallet af handlinger. Straffelovens § 245, stk. 2 omfatter blandt andet grove former for psykisk vold, og – i modsætning til straffelovens § 243 – finder bestemmelsen anvendelse i enkeltstående tilfælde.

Straffelovens §§ 245, stk. 2 og 243 kriminaliserer i et vist omfang den samme adfærd, men anvendelsesområdet er ikke det samme, idet der ikke straffes i sammenstød. Straffelovens § 245, stk. 2 skal derfor fortsat kriminalisere de grove tilfælde af psykisk vold.¹⁰⁹

4.3 Ulovlig tvang

Straffelovens kapitel 26 om forbrydelser mod den personlige frihed indeholder § 260 om ulovlig tvang. Gerningsmanden straffes efter denne bestemmelse, når vedkommende ved fysisk tvang eller verbale trusler, tvinger nogen til at gøre, tåle eller undlade noget.¹¹⁰ Der er et vist sammenfald mellem

¹⁰⁶ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 4

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid. s. 7

¹⁰⁹ Ibid. s. 17

¹¹⁰ Straffelovens § 260

anvendelsesområdet for straffelovens §§ 260 og 243, idet begge bestemmelser beskytter den frie vilje.¹¹¹ Tvangsmidlerne omfattet af straffelovens § 260 er dog grovere og kan være enkeltstående.

Ulovlig tvang omfatter ”trussel om betydelig skade på gods”, mens psykisk vold omfatter trusler om ”at ødelægge eller true med at ødelægge en persons ejendele”. Endvidere omfatter ulovlig tvang også det at ”fremstætte usand sigtelse for strafbart eller ærerørigt forhold”, hvor psykisk vold omfatter ”at indgive falsk anmeldelse til politiet” og ”at sprede ondsindet sladder, falske rygter eller intime oplysninger om personen.”¹¹² Endvidere omfatter ulovlig tvang, ”at nogen tvinges til at bære en beklædningsgenstand, der skjuler vedkommendes ansigt,” mens psykisk vold omfatter ”at tage kontrol over en persons dagligdag ved at beslutte, hvilket tøj personen må iføre sig”.

Dette belyser altså, at der kan være tilfælde, hvor et gerningsindhold vil være omfattet af begge bestemmelser, men hvor straffelovens §§ 260 og 243 ikke lader sig klart afgrænse overfor hinanden.

Der er dog også væsentlige forskelle. Anvendelsen af straffelovens § 243 forudsætter, at der er tale om en adfærd, der udgør et mønster, hvorimod straffelovens § 260 finder anvendelse på enkeltstående tilfælde, jf. U 1967.418/2 Ø. Af sagen fremgik det, at en mand blev dømt efter straffelovens § 260, idet han havde samlet en pige op, der stod og blaffede. Da han satte hende af, ville hun ikke give ham et kys, hvorfor han endte med at tage kvælertag på hende.

En anden afgørende forskel er fuldbyrdelsestidspunktet. Efter straffelovens § 243 skal adfærden blot have været egnet til at styre forurettede, hvorimod forbrydelsen i straffelovens § 260 først er fuldbyrdet, når tvangen har haft den tilsigtede virkning.¹¹³ Psykisk vold har derfor et tidligere fuldbyrdelsestidspunkt end straffelovens § 260 og kan anvendes uanset, om forurettede rent faktisk er blevet styret.

Efter straffelovens § 260, stk. 3 straffes den som tvinger nogen til at bære en beklædningsgenstand, der skjuler vedkommendes ansigt.¹¹⁴ Det må antages på baggrund af den ikke-eksisterende retspraksis, at det kan være meget svært at bevise, at de mennesker, som går med eksempelvis burka, er blevet tvunget til det med vold eller trussel om vold. Dette kunne godt tyde på, at der er tale om ren symbollovgivning. For så vidt angår psykisk vold, kunne det godt tænkes, at en pige, som ikke ønsker at gå med burka, bliver udsat for et pres fra enten mand eller forældrene til at bære denne. I den situation kunne man godt overveje, om det ikke er så tilpas konkret, at det faktisk bliver relativt let at føre bevis for, at der er sket overtrædelse af straffelovens § 243, selvom at der ikke er begået vold ved siden af den psykiske vold. I praksis kunne det tænkes, at bestemmelsen om psykisk vold måske vil kunne finde anvendelse i forhold til det muslimske pres, som det kan være for nogle at bære burka.

4.4 Trusler

I straffelovens kapitel 27 om freds- og ærekrænkelser er § 266, om særligt grove trusler, placeret. Bestemmelsen straffer:

*”Den, som på en måde, der er egnet til hos nogen at fremkalde alvorlig frygt for eget eller andres liv, helbred eller velfærd, truer med at foretage en strafbar handling [...]”*¹¹⁵

¹¹¹ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 16

¹¹² Nielsen: *Kommentareret straffelov, speciel del* (2017) s. 485-486. Se også LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 15

¹¹³ *Ibid.* s. 486 og s. 16

¹¹⁴ Straffelovens § 260

¹¹⁵ Straffelovens § 266

Det afgørende, for om bestemmelsen finder anvendelse, er en vurdering af truslens karakter og evne til at fremkalde alvorlig frygt.¹¹⁶ Et eksempel på psykisk vold er, at *"true en person eller den pågældendes børn eller nærmeste."*¹¹⁷ Begge bestemmelser kriminaliserer således trusler. Der er kun for så vidt angår straffelovens § 266 i loven en nedre grænse for, hvad der straffes som trusler.

I U 2012.1119 H blev en mand dømt for at have fremsat trusler mod sin hustru ved bl.a. at have udtalt, at han ville »smadre hende« eller »tage livet af hende«, hvis hun blandede sig i den vold, han udøvede mod deres børn. Han truede endvidere med, at »hvis du forlader mig eller har en anden mand, så slår jeg dig ihjel«. Truslerne var egnet til at fremkalde alvorlig frygt for konens liv, helbred eller velfærd.

I AM2019.10.08B truede T ligeledes med at slå forurettede ihjel samt smadre hende. Her var truslerne ligeledes omfattet af straffelovens § 266. Vedkommende blev i forhold til andre krænkelser, blandt andet jævnlig kontrol af forurettedes telefon og iPad og for at have kaldt forurettede "luder", dømt for psykisk vold efter straffelovens § 243. Af retspraksis fremgår det, at bestemmelserne kriminaliserer den samme adfærd, så længe der er tale om et mønster, mens straffelovens § 266 ligeledes omfatter enkeltstående tilfælde. Vedkommende blev endvidere dømt for psykisk vold ved fra den 1. april til 16. juli at have fremsat trusler mod forurettede gennem nedværdigende og krænkende hån og have beskadiget hendes selvfølelse. Denne form for *trusler* er med sikkerhed ikke omfattet af straffelovens § 266, idet de ikke var egnede til at fremkalde alvorlig frygt for liv eller helbred. Straffelovens § 243 kriminaliserer således *trusler* der ikke efter deres grovhed er omfattet af straffelovens § 266.

I straffelovens § 243 er der tale om en objektiv vurdering af adfærden, som blot skal være egnet til at styre forurettede.¹¹⁸ Ved begge bestemmelser er det uden betydning, om adfærden har haft den tilsigtede virkning. Det samme gælder i norsk ret, hvor det i Rt. 2014 s. 695 fremgik, at det ikke var *"et vilkår at den aktuelle handlingen faktisk har skabt frygt for nye lignende hændelser; det må være nok at handlingen var egnet til å gjøre det"*¹¹⁹

4.5 Delkonklusion

Det fremgår af forarbejderne til bestemmelsen, at straffelovens § 243 omfatter adfærd, der i forvejen er selvstændigt kriminaliseret, nemlig vanrøgt, ulovlig tvang og trusler. Forarbejderne forudsætter, at der straffes i sammenstød med de ovennævnte bestemmelser med undtagelse af straffelovens § 245, stk. 2.¹²⁰

Ud fra ovennævnte sammenligning af straffelovens § 243 og de nævnte eksisterende bestemmelser i straffeloven kan det konkluderes, at der er visse sammenfald. I flere tilfælde vil gerningsindholdet kunne være omfattet både efter straffelovens § 243 og af en af de andre bestemmelser, men det kan også konkluderes, at der er visse forskelle vedrørende bestemmelsernes anvendelsesområde. Forskellene vedrørende anvendelsesområdet kommer til udtryk ved grovheden af handlingerne, personkredsen, og den tidsmæssige udstrækning, hvorfor bestemmelsen om psykisk vold teoretisk set har en vis selvstændig betydning. Eksemplerne på at bestemmelsen har et selvstændigt anvendelsesområde, kan

¹¹⁶ Nielsen: Kommenteret straffelov, speciel del (2017), s. 530

¹¹⁷ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 15

¹¹⁸ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 15

¹¹⁹ Rt. 2014 s. 695, afsnit 15

¹²⁰ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 17

være handlinger, hvor gerningsmanden kontrollerer forurettedes telefon, fratager forurettede selvbestemmelsesretten over, hvilke sociale arrangementer vedkommende må indgå i, fremkommer med skældsord mod forurettede og ignorerer forurettede.

4.6 Har lov om straff § 282 selvstændig betydning i norsk ret?

Som tidligere nævnt inddrager jeg norsk ret, fordi der på nuværende tidspunkt alene er afsagt tre danske domme. Derfor undersøges det, om den norske bestemmelse om ”*mishandling i nære relasjoner*” har selvstændig betydning i norsk ret.

Mishandling i nære relasjoner er i norsk ret kriminaliseret i lov om straff § 282. Bestemmelsen kriminaliserer mishandling i form af trusler, tvang, frihedsberøvelse, vold og andre krænkelse. En undersøgelse foretaget på baggrund af politiregistreret sager vedrørende Almindelig borgerlig Straffelov § 219¹²¹ (nu lov om straff § 282)¹²² fra 2014 viste, at 18 % af alle norske sager om overtrædelse af Almindelig borgerlig Straffelov § 219, alene vedrørte »mishandling i familieforhold uden legemskrænkelser« eller »mishandling i familieforhold, grov, uden legemskrænkelser«, de såkaldte psykisk vold tilfælde.¹²³ I 2014 blev ca. 61 % af alle sager om psykisk vold henlagt på grund af bevisets stilling.¹²⁴ I 2013-2015 var der i Oslo Tingsrett ingen af familievoldssagerne, der alene omhandlede psykisk vold.¹²⁵ Retspraksis på området er derfor meget begrænset, og det har på den baggrund været vanskeligt at finde domme, der alene vedrører psykisk vold.

I en ældre afgørelse, Rt. 1982 s. 718, havde en ung far to gange udøvet mishandling mod sit barn. Han blev frifundet for legemsbeskadigelse, fordi han ikke havde optrådt med forsæt, idet det var impulshandlinger udført af en umoden far, der ikke kunne håndtere barnets vedvarende grædture. Han blev alene dømt efter lov om straff § 219. Det samme skete i Rt. 1991 s. 274, hvor en far over en lang årrække havde mishandlet sin kone og børn, samt fremsat trusler af alvorlig karakter overfor konen. Dette medførte, at de levede med konstant angst. Faren blev alene dømt efter lov om straff § 219. Der er således i Norge eksempler på, at der alene straffes efter lov om straff § 219.

I nyere tid må det selvstændige anvendelsesområde dog antages at være begrænset. Af Rt. 2013 s. 879 fremgår det, at krænkelse omfattes af lov om straff § 282 skal være af en vis grovhed, når der alene straffes for psykisk vold. Tiltalte havde jævnlige fremsat nedsættende og nedbrydende udsagn mod sin partner. Kun én enkelt episode blev konkretiseret under afhøringen af forurettede, nemlig den episode hvor tiltalte havde fået sin partner til at stå op midt om natten, sat hende på en stol nøgen og afhørt/råbt ad hende i flere timer. I dette tilfælde fandt den norske højesteret, at tilfældet ikke var groft nok til at være omfattes af bestemmelsen om psykisk vold, og de ophævede derfor landsrettens dom. Højesteret udtalte i den forbindelse, at der stilles større krav, hvor der kun er tale om psykisk vold, end når forurettede også har været udsat for fysisk vold.¹²⁶

I den pågældende afgørelse var der ”kun” tale om et enkelt tilfælde af psykisk vold, men princippet gælder ligeledes, når der er tale om gentagne psykiske krænkelse, jf. LH-2017-45202. Tiltalte havde ifølge tiltalen i en 5-måneders periode begået psykiske krænkelse mod både sin egen datter og sin steddatter. Lagmannsretten fandt, at handlingerne var foregået over en kort periode, og derfor ikke

¹²¹ LOV-1902-05-22-10 - Almindelig borgerlig Straffelov (1902) § 219

¹²² LOV-2005-05-20-28 - Lov om straff (2005) § 282

¹²³ Aas: *Mishandlingsbestemmelsen* (2017) s. 74

¹²⁴ *Ibid.* s. 10

¹²⁵ Nielsen: *Juristen* (2019), s. 114

¹²⁶ Rt. 2013 s. 879 afsnit 31

var omfattet af bestemmelsen om psykisk vold. Den dissenterende dommer fandt dog, at handlingerne var kontinuerlige, og derfor udgjorde et mønster/regime, hvor børnene var præget af frygt og utryghed. Tiltaltes psykiske krænkelser kunne ikke begrunde strafansvar for psykisk vold, selvom der var tale om flere gentagne krænkelser.¹²⁷

I HR-2018-390-A var der modsat tale om et forhold med både psykiske og fysiske krænkelser. Tiltalte var over for sin samlever både kontrollerende og dominerende, han kritiserede hende på grund af bagateller, og han ”frøs hende ude” og behandlede hende dårligt, hvis hun ikke ville have sex med ham. Desuden rev han hende i håret, skubbede hende, jagede hende ud af huset, ligesom han en dag, mens hun var gravid, sparkede hende på siden af låret. Den norske højesteret anså volden som beskedent, men der var tale om psykisk vold, idet han udsatte hende for kontrol og satte hende i ubalance og frygt. Tiltalte blev straffet for psykisk vold i kombination med fysisk vold.

Det er klart, at frygten for at truslen bliver gennemført, formentlig synes større, når den kombineres med fysisk vold. Dette kan være grunden til, at der i Rt. 2013 s. 879 blev fastslået, at der stilles større krav til grovheden af den psykiske vold, når der ikke tillige er udøvet fysisk vold. Både ud fra ovennævnte statistik og retspraksis kan det konkluderes, at det er sjældent, at der kun straffes for psykisk vold ved de norske domstole.

Delkonklusion:

Det er i lyset af ovenstående umiddelbart svært at forstille sig, at straffelovens § 243 får et selvstændigt anvendelsesområde, hvis der ikke tillige har været begået fysisk vold – eller fremsat trusler omfattet af straffelovens § 266. Således fremgår det af AM2019.11.29B, at der blev straffet for psykisk vold i kombination med fysisk vold, idet tiltalte havde givet sin samlever gentagne lussinger. Det samme er tilfældet i AM2019.10.08B, hvor tiltalte også gentagne gange havde udøvet vold mod sin kæreste/samlevende. Her blev tiltalte ligeledes straffet for både fysisk- og psykisk vold.

Ud fra de danske og norske domme kan det derfor konstateres, at psykisk vold i nære relationer ofte vil hænge sammen med længerevarende fysiske voldsmønstre. Med indførelsen af den nye bestemmelse i straffelovens § 243 har lovgiver haft et ønske om at straffe de tilfælde, som ikke er tilstrækkeligt kriminaliseret i dansk strafferet. Med henvisning til de norske erfaringer må tiden vise, om de tilfælde, som man ønsker at straffe efter straffelovens § 243, overhovedet er egnet til at medføre straf, som bestemmelsen fremstår i dag.

Af Rigsadvokatens høringsvar til lovforslaget fremgik det, at: ”Rigsadvokaten finder, at det i praksis vil kunne være vanskeligt at vurdere, hvornår man befinder sig inden for det strafbare område. Det må af samme grund antages, at der som følge af lovbestemmelsens særegne karakter [...] vil være et øget behov for at afklare bestemmelsens anvendelsesområde og rækkevidde i retspraksis.”¹²⁸ Dog fremgår det nu alligevel af Rigsadvokatens meddelelse pkt. 2, at politiet skal indlede en efterforskning, hvis de får en anmeldelse vedrørende psykisk vold. Politiet skal ligeledes i sager, hvor de efterforsker anden kriminalitet, f.eks. vold efter straffelovens § 244, § 245 eller trusler efter § 266, være opmærksomme på, om forurettede tillige har været udsat for psykisk vold.¹²⁹ Det er bemærkelsesværdigt, at politiet skal være opmærksomme på den psykisk vold, men at de inden bestemmelsen trådte i kraft og formentligt stadig er i tvivl om, hvad der skal til for, at man er inden for det strafbare område.

¹²⁷ LH-2017-45202

¹²⁸ Justitsministeriet: Høringssvar, s. 3

¹²⁹ Rigsadvokatens meddelelse om psykisk vold

5 Bestemmelsens placering

Begrebet ”psykisk vold” er uklart defineret, og den almindelige borger har ikke mulighed for at forudsige, om de handlinger, som vedkommende foretager sig, er strafbare. Spørgsmålet er derfor, om straffelovens § 243 har nogen selvstændig betydning i straffelovens kapitel 25 om voldsforbrydelser. Norsk retspraksis viser, at det kan være vanskeligt at straffe selvstændigt for psykisk vold. Dette ses tilsvarende i den sparsomme danske retspraksis. Spørgsmålet bliver på baggrund af disse overvejelser, om dele af bestemmelsen eller hele bestemmelsen kunne have været placeret et mere hensigtsmæssigt sted i straffeloven?

En mulig placering af straffelovens § 243 kunne være i straffelovens kapitel 10, nærmere bestemt i § 81. Bestemmelsen her opregner omstændigheder, der i almindelighed tillægges skærpende betydning ved strafudmålingen.¹³⁰ I kapitel 10 gælder der for bestemmelserne andre krav til formuleringen af gerningsbeskrivelsen; ”medens vurdering af, om de objektive strafbarhedsbetingelser er opfyldt, er snævert forbundet til ordene i gerningsbeskrivelse jf. § 1, levner loven retten en betydelig frihed m.h.t sanktionsvalget og straffens fastsættelse.”¹³¹ Som det fremgår af citatet, stilles der ikke de samme strenge krav til ordlydens sproglige klarhed og præcision i straffelovens almindelige del, som der gør til bestemmelserne i den specielle del af straffeloven. Hvis bestemmelsen om psykisk vold i stedet blev placeret i kapitel 10 som en skærpende omstændighed, ville dommerne i langt højere grad kunne kombinere psykisk vold med de øvrige bestemmelser i straffelovens specielle del. Beviskravet i straffelovens § 81 er lempeligere, og den skade, som psykisk vold kan medføre, ville derfor formentlig være lettere at straffe for, hvis bestemmelsen fremgik heraf.

Der ville således ved at placere bestemmelsen som en skærpende omstændighed i straffelovens § 81 kunne opnås bedre retssikkerhed, og de bevismæssige betænkeligheder ville være mindre. I den forbindelse bemærkes det, at bestemmelsen om psykisk vold alt overvejende alligevel forventes anvendt som accessorium til andre overtrædelser af straffeloven henset til de norske erfaringer og den begrænsede danske retspraksis.

Det har imidlertid været lovgivers opfattelse, at formålet med bestemmelsen ikke i tilstrækkelig grad vil være opfyldt, hvis bestemmelsen blev indført i straffelovens § 81, idet formålet er at straffe de tilfælde, som ikke har den fornødne grovhed til at være omfattet af de eksisterende bestemmelser.¹³² Men netop de tilfælde, der ikke har den fornødne grovhed til at være omfattet af de eksisterende bestemmelser, vil være de mest problematiske at belægge med strafansvar. Det vil nemlig være disse tilfælde, der kan karakteriseres som unaturlige og utilbørlige, eller som variationer i parforhold, alt efter om man spørger en professor eller ministeriet.

Delkonklusion

Ud fra ovennævnte kan det konkluderes, at der i teorien er et selvstændigt anvendelsesområde for bestemmelsen, og der ville være et område, som ikke var kriminelt, hvis bestemmelsen ikke fandtes. Hvis psykisk vold blev en strafskærpende omstændighed, ville der være områder, som blev straffrie, men handlingerne ville kunne blive straffet i kombination med andre straffebestemmelser. Den norske retspraksis viser, at det kan være vanskeligt at opnå domfældelse i praksis, når der alene er tale om psykisk vold. Det må antages, at hvis bestemmelsen havde været placeret som et strafskærpende

¹³⁰ Straffelovens § 81

¹³¹ Elholm: *Kommenteret straffelov, Alm. del* (2019) s. 509

¹³² LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 6

element, ville den formentlig have fået et langt større anvendelsesområde, end ved den selvstændige bestemmelse.

6 Andre problemstillinger forbundet med straffelovens § 243

6.1 Samtykke

I den almindelige strafferet er samtykke en praktisk vigtig straffrihedsgrund. Samtykke er ikke en generel regel cementeret i lovgivningen, men en straffrihedsgrund, der må overvejes i relation til de enkelte bestemmelser i straffelovens specielle del.¹³³ På denne baggrund er det relevant at undersøge, hvorvidt et samtykke til psykisk vold kan få disculperende virkning. Der er to synspunkter, som er værd at se nærmere på: Hvis et parforhold er præget af psykisk vold, kan det tænkes, at vedkommende selv har valgt det? Hvis kvinden eksempelvis ikke er flyttet fra sin voldelige mand, foreligger der så samtykke, eller er der derimod tale om, at manden via den psykiske vold reelt set har frataget hende hendes selvbestemmelsesret?¹³⁴

Ved vurderingen af, om samtykke er disculperende, skal der foretages en fortolkning, hvori lovens ordlyd, forarbejder, domspraksis og formål skal indgå. Ordlyden i straffelovens § 243 oplyser intet vedrørende samtykke, modsat eksempelvis straffelovens § 276, hvoraf fremgår: ”*For tyveri straffes den, som uden besidderens samtykke [...]*”.¹³⁵ Forarbejderne til bestemmelsen om psykisk vold omtaler ligeledes heller ikke problemstillingen, og det samme gør sig gældende for retspraksis. Dog sidestiller forarbejderne straffelovens § 243 med § 244, og derfor er en fortolkning af straffelovens § 244 relevant.¹³⁶

Det stiltiende samtykke

Traditionelt set findes der tre former for samtykke: Udtrykkeligt samtykke, stiltiende samtykke og hypotetisk samtykke.¹³⁷ I nærværende speciale er det stiltiende samtykke relevant. Overordnet set er det stiltiende samtykke et underforstået samtykke. Samtykket kommer til udtryk ved de handlinger, som den samtykkende foretager sig – eller ikke foretager sig. Det stiltiende samtykke omfatter passivitetstilfælde, hvor tankegangen er, den, der tier, samtykker.¹³⁸ I teorien anses et stiltiende samtykke som disculperende, og dette er der ikke nogen betænkeligheder ved.¹³⁹ Forarbejderne til straffelovens § 243 omtaler, som nævnt, slet ikke problematikken, om hvorvidt samtykke er disculperende. Det er derfor ikke afklaret, om samtykke kan tillægges disculperende virkning i forhold til straffelovens § 243.¹⁴⁰

Straffelovens § 244

Straffelovens § 244 er det område, som har givet de største fortolkningsproblemer i forhold til om samtykke virker disculperende. Straffelovens § 248 indeholdt indtil 1989 en bestemmelse, om at samtykke til den mildeste vold var disculperende. Bestemmelsen blev ophævet, fordi det ville være for vidtgående efter ændringen af straffelovens § 244 at lade samtykke disculpere for hele § 244's

¹³³ Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019) s. 119 og 150

¹³⁴ *Ibid.* s. 154

¹³⁵ Straffelovens § 276

¹³⁶ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 3

¹³⁷ Christensen: *Det strafferetlige samtykke* (2008) s. 83

¹³⁸ *Ibid.* s. 85

¹³⁹ *Ibid.* s. 91

¹⁴⁰ Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019) s. 154

område.¹⁴¹ Ønsket var at værne om de enkeltpersoner, der havde givet deres samtykke, bl.a. hvor samtykket kunne være mindre velovervejet. Efter ophævelsen af samtykkereglen forudsættes det, at domstolene afgør spørgsmålet efter et konkret skøn.¹⁴²

Udgangspunktet i teorien er, at der kan gives disculperende samtykke til de mindre grove former for vold. Det vil normalt betyde, at der ved kvalificeret vold efter straffelovens § 245 ikke kan gives disculperende samtykke.¹⁴³ Omvendt udelukker samtykke i almindelighed strafansvar efter straffelovens § 244, selvom der skete en ophævelse af samtykkereglen i 1989.¹⁴⁴ Det kan eksempelvis være, hvis man beder sin samlever om en lussing. Her har forurettede samtykket til volden, og af den grund er det ansvarsfritagende for samleveren, fordi samtykke disculperer.

Der anvendes i dansk ret, modsat norsk ret, en relativ afgrænsningsmåde, jf. nedenfor. Efter dansk ret er det op til en fortolkning af den konkrete sag, om samtykke virker disculperende. Der lægges vægt på handlingens formål og grovhed. Grænsen for de lovlige handlinger rykkes inden for grænsen af, hvad der kan samtykkes til, hvis formålet med handlingen er forsvarlig og ønskværdig.¹⁴⁵

Når psykisk vold i forarbejderne sidestilles med fysisk vold, er det nærliggende at foretage vurderingen af om et samtykke er disculperende ud fra samme kriterier.

Norsk ret

Det er endvidere også nærliggende at undersøge, hvordan samtykke behandles i norsk ret. Samtykke er reguleret i den norske straffelov. Af lov om straff § 276 (før straffeloven 1902 § 235)¹⁴⁶ om samtykke til legemskrænkelser fremgår det, at der, foreligger ubetinget straffrihed i forhold til §§ 271-274 (*der hjemler kroppskrenkelse og kroppsskade*), når der er givet samtykke til legemskrænkelser. I norsk ret opnås der klarhed om samtykkets funktion, men også en fastlåshed i bestemmelsen. Det er alene indenfor hele området af §§ 271-274, at samtykke virker disculperende. Det er alene subsumptionen af krænkelsen, der har betydning, og på den baggrund er der ikke mulighed for en konkret vurdering, hvor der tages hensyn til handlingens formål og andre kriterier.¹⁴⁷

Af forarbejderne til lov om straff § 282 er der, ligesom i forarbejderne til straffelovens § 243, ikke nævnt noget om samtykke. Der kan heller ikke hentes meget inspiration i retspraksis, idet denne ligeledes er begrænset. Lagmannsretten kom dog i Rt-2013-879 frem til, at der ikke var tale om psykisk vold i form af seksuelt overgreb på grund af parternes indgåelse af en såkaldt »Slavekontrakt mellem Slavetøs og Herre«. Af kontrakten fremgik, at kontrakten var udformet i og for begges interesse. Kvinden havde endvidere erkendt, at hun godt kunne lide det, som BDSM (hvilket stod i kontrakten) indebar. Højesteret tiltrådte lagmannsrettens afgørelse angående dette spørgsmål.

I dommen er der tale om meget specielle omstændigheder, hvilket kan gøre dommens præjudikativ værdi begrænset på dette punkt. Dommen kunne dog tyde på, at den norske højesteret mener, at samtykke kan have disculperende virkning i forhold til lov om straff § 282, men dette er der ikke konkret taget stilling til i dommen. Det er derfor ikke muligt, hverken af samtykkebestemmelsen, forarbejderne til psykisk vold eller retspraksis, at hente hjælp i norsk ret.

¹⁴¹ Ibid. s. 153

¹⁴² Ibid. s. 154

¹⁴³ Christensen: *Det strafferetlige samtykke* (2008) s. 237

¹⁴⁴ Ibid. s. 238

¹⁴⁵ Ibid. s. 239

¹⁴⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009), afsnit 16.6, s. 433. Heraf fremgår, at: ”§ 276 viderefører straffeloven 1902 § 235, med unntak av straffeloven 1902 § 235 annet ledd om medlidenhetsdrap.”

¹⁴⁷ Christensen: *Det strafferetlige samtykke* (2008) s. 240

Bestemmelsens formål

Det vanskelige ved samtykke i forbindelse med psykisk vold er vurderingen af, om der foreligger stiltiende samtykke, eller om den stiltiende adfærd netop er produktet af den strafbare adfærd. Bestemmelsen om psykisk vold tager således blandt andet sigte på de tilfælde, hvor den psykiske vold reelt set har frataget forurettede selvbestemmelsesretten.

Det fremgår af forarbejderne til straffelovens § 243, at reglen bør gælde i nære relationer, hvor gerningsmanden har en tilknytning til forurettedes husstand. Begrundelsen for dette er, at kränkelsen kan opleves som særligt indgribende, idet det kan være svært at flygte herfra.¹⁴⁸

I afsnit 2.1.1 blev det fastslået, at bestemmelsen i straffelovens § 243 blev indført som følge af Istanbulkonventionen, hvis formål er at beskytte vold mod kvinder, jf. Istanbulkonventionens artikel 1. Det var endvidere et formål at beskytte alvorlig skade på en persons psykiske integritet, jf. Istanbulkonventionens artikel 33. Da formålet med bestemmelsen er at beskytte mod handlinger, der er egnet til at styre forurettedes adfærd, vil bestemmelsen ikke opfylde sit formål, hvis stiltiende samtykke i hvert tilfælde er disculperende.

I U 1998.545 H blev en mor tiltalt for medvirken til sin mands vold mod hendes barn. Moderen havde accepteret mandens vold mod sit barn, idet hun ikke var flyttet fra manden, og hun blev derfor dømt. Gorm Toftegaard Nielsens skriver i sin artikel, ”*Voldelige kvinder – der ikke kan slå en flue ihjel*” fra 2002, at kvinder de seneste par år i Danmark i flere tilfælde er blevet dømt for medvirken til deres samlevers vold, eksempelvis mod deres barn, uden selv at have deltaget i udøvelsen af volden. ”*Den kvinde, der – måske fordi hun netop ikke er voldelig – ikke har turdet blande sig i voldsudøvelsen – bliver således dømt for vold.*”¹⁴⁹ Endvidere har Gorm Toftegaard Nielsen anført, at: ”*Jeg må desværre indrømme, at det forekommer mig at være en særdeles dristig påstand, at den mor, der ikke flytter fra en voldelig mand, er ligeværdig med den mor, der selv mishandler sit barn.*”¹⁵⁰

Af forarbejderne til straffelovens § 243 fremgår det, at krænkende adfærd kan være, hvis en person overværer handlinger over for sine nærmeste, der opleves som ubehagelige eller chokerende.¹⁵¹ Det kunne tænkes at være ovennævnte mor, der overværer, at hendes samlever udøver vold mod deres barn. Det kunne godt tyde på, at den kvinde, der for cirka 20 år siden, var gerningsmand, nu formentlig bliver ofre i medfør af straffelovens § 243. Gorm Toftegaard Nielsens udsagn kan måske tages til indtægt for, at en voldelige samlevers adfærd kan være egnet til at styre en fysisk svagere kvinde på andre områder af samlivet. Sådanne betragtninger taler med vægt imod, at stiltiende samtykke til psykisk vold disculperer.

I den førnævnte afgørelse fra Retten i Næstved¹⁵² lagde retten, som tidligere nævnt, til grund, at lillebroderen F, ikke forsøgte ”*at undgå sin storebror, selv når han havde mulighed herfor, og at det virkede som om, at F bevidst valgte, ikke altid at holde sig væk fra konfrontationen.*”

Rettens frifindelse kan i lyset heraf opfattes som, at lillebroderen ved at opsøge eller ikke undgå storebroderen har accepteret hans adfærd. Afgørelsen kan derfor opfattes som et udtryk for, at lillebroderen stiltiende samtykkede i broderens adfærd, men dette kan dog ikke konkret udledes af dommen.

¹⁴⁸ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 7

¹⁴⁹ Nielsen: *Voldelige kvinder* (2002) s. 595

¹⁵⁰ *Ibid.* s. 604

¹⁵¹ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 15

¹⁵² Bilag 1 - dette bilag er ikke medtaget.

Delkonklusion

Formålet med straffelovens § 243 er at beskytte den forurettede mod handlinger, der er egnet til utilbørligt at styre forurettedes adfærd. Forurettede kan være styret af den psykiske vold, hvilket kan medføre, at forurettede ikke tør gøre noget for at stoppe volden. Det er derfor som udgangspunkt efter min opfattelse problematisk at lade samtykke være disculperende.

Omvendt skal loven sidestilles med straffelovens § 244. Her fremgår det af teorien, at det er op til en fortolkning af den konkrete sag, om samtykke virker disculperende. Det nærliggende er dog forurettedes adfærd, som eksemplerne fra Norge og Næstved viser. Her havde forurettede selv opsøgt den pågældende adfærd. Der kan heri måske siges at ligge et stiltiende samtykke, der efter omstændighederne kan være disculperende.

Samtykke kan imidlertid få en større betydning i forbindelse med vurderingen af tiltaltes forsæt, og det er på baggrund af ovennævnte og den begrænsede danske retspraksis ikke muligt at komme med en konkret løsning i forhold til samtykkeproblematikken. Tiden må derfor vise, hvordan domstolene tackler denne problemstilling.

6.2 Forsæt

En fuldbyrdet overtrædelse af straffelovens § 243 foreligger kun, når gerningsmanden objektivt har realiseret gerningsindholdet og har gjort dette med forsæt, jf. straffelovens § 19.¹⁵³ Gerningsmanden skal have forsæt til alle dele af gerningsindholdet, og forsættet skal foreligge, når den strafbare handling foretages.¹⁵⁴

Gerningsmanden skal for så vidt angår straffelovens § 243 have forsæt til, at han er *nært knyttet til den forurettedes husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden*. Det giver næppe anledning til problemer i praksis. Gerningsmanden skal desuden have forsæt til, at hans handlinger sker *gentagne gange over en periode*, hvilket formentlig heller ikke er problematisk i praksis.

Gerningsindholdet indeholder desuden en beskrivelse af adfærden, som der skal være forsæt til. Der skal således være forsæt til, at gerningsmanden udsætter offeret for *groft nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd, der er egnet til utilbørligt at styre forurettede*.¹⁵⁵ Det kræves imidlertid ikke, at gerningsmanden deler rettens opfattelse af, om forholdene er grove, nedværdigende osv. Som rent teoretisk problemstilling er forsætsvurderingen derfor uproblematisk. Imidlertid kan vurderingen i praksis vanskeliggøres, fordi bestemmelsen objektivt forudsætter en normativ vurdering af, hvad der er almindeligt, og hvad der er krænkende. Samlevende deler ikke nødvendigvis samme opfattelse af, om deres forhold er almindeligt, og hvad der kan opleves som krænkende.

Forsættets rækkevidde

Spørgsmålet om hvor langt forsættet skal række, er ikke behandlet i forarbejderne til straffelovens § 243, og det er heller ikke behandlet i øvrigt.¹⁵⁶

Det er nærliggende at tage udgangspunkt i straffelovens § 266. Efter denne bestemmelse skal truslen være *egnet* til at forstyrre den fred, som truslen er rettet imod; derimod kræves der ikke, at forurettede faktisk bliver bange.¹⁵⁷ Endvidere kræves der forsæt til at fremsætte den pågældende trussel, herunder forståelse af at den er egnet til at fremkalde den nævnte frygt, men der kræves ikke forsæt til at udføre

¹⁵³ Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019) s. 66

¹⁵⁴ *Ibid.* s. 87 og 91

¹⁵⁵ Straffelovens § 243

¹⁵⁶ Madsen: *"Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #metoo-kulturen gået for vidt"* (2019)

¹⁵⁷ Nielsen: *Kommentareret straffelov, speciel del* (2017), s. 530

det, som der trues med.¹⁵⁸ Dette kan man umiddelbart overføre til psykisk vold, men hvis man gør det, får man et ret utilfredsstillende resultat. Realiteten kan nemlig blive den, at eksempelvis manden i et forhold godt kan gøre noget mod konen, som han oplever som helt normalt. Konen kan dog opfatte den adfærd, som manden udviser, som nedværdigende og krænkende. Hvis manden fremkommer med den udtalelse, at han ikke havde kendskab til, at konen oplevede adfærden sådan, så virker det jo uacceptabelt, at han skulle have haft forsæt til den nedværdigende og krænkende adfærd. Det kan derfor ikke blive løsningen på forsætsproblemet i straffelovens § 243 at sammenligne med straffelovens § 266.

Det, der gør hele forsætsvurderingen vanskelig, er, at bestemmelsen om psykisk vold er den eneste bestemmelse i straffeloven, hvor der kriminaliseres rent subjektive forhold. Hvornår er noget nedværdigende? Hvornår er noget krænkende? Det er simpelthen forskelligt fra person til person, og på den baggrund er det svært at afgøre, om der har været forsæt til den psykiske handling. Man skal have kendskab til de momenter, der gør, at retten siger, at det er det ene eller det andet, men problemet er, at vurderingen af om noget er nedværdigende eller krænkende, ikke er en objektiv målestok. Retten kan ikke gøre sig til dommer herover, fordi en vurdering af noget subjektivt, nemlig om hvorvidt forurettede føler sig krænket, er noget der er forskelligt fra person til person.

Samtykke

I forarbejderne har Justitsministeriet, som tidligere beskrevet, som eksempel på psykisk vold fremhævet, ”at tage kontrol over en anden persons økonomi.”¹⁵⁹ Dette kan i nogle parforhold være en helt naturlig fordeling af opgaverne parret imellem, trods det ikke er aftalt, hvorimod i andre situationer kan det virke både kontrollerende og krænkende. Såfremt gerningsmanden i denne situation ikke har kendskab til, at hans adfærd opleves kontrollerende og krænkende, kan der næppe statueres forsæt. Dette må gælde, selvom han har kendskab til de momenter, der gør, at samleveren og eventuelt anklagemyndigheden finder, at forholdet er krænkende.

I dette eksempel kunne det tænkes, at gerningsmanden havde antaget, at der var givet et stiltiende disculperende samtykke. På den baggrund er der ikke handlet med forsæt, og der kan ikke straffes. Der er i givet fald tale om en forsætsudelukkende vildfarelse.

Såfremt gerningsmanden er af den opfattelse, at samleveren ikke oplever hans handlinger som nedværdigende, forulempende eller krænkende, er det naturligt for ham at opfatte partnerens passivitet som stiltiende accept. Han har i givet fald ikke handlet med forsæt og kan ikke straffes. I de tilfælde, hvor der ikke tillige begås overtrædelser af straffelovens øvrige bestemmelser, kan det tænkes ofte at være tilfældet, at gerningsmanden har antaget, at der forelå samtykke. Vedkommende har i disse tilfælde netop ikke haft til hensigt at udøve nedværdigende eller krænkende adfærd.

Norsk ret

Eftersom der i dansk ret ikke er taget stilling til forsæt, er det nærliggende at se på, om der kan hentes inspiration i norsk ret. Efter norsk ret foreligger der forsæt, når gerningsmanden foretager en handling, der dækker gerningsbeskrivelsen i en strafbestemmelse, jf. lov om straff §§ 21 og 22.¹⁶⁰ Når ofret udsættes for en handling, der er omfattet af en bestemmelse i straffeloven, skal gerningsmanden have haft forsæt til at udføre denne handling,¹⁶¹ hvilket svarer til den danske bestemmelse.

¹⁵⁸ Ibid. s. 531

¹⁵⁹ LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget, s. 15

¹⁶⁰ LOV-2005-05-20-28 - Lov om straff (straffeloven) §§ 21-22 og LOV-1902-05-22-10 – Straffeloven 1902 § 40

¹⁶¹ Ot.Prp. Nr. 113 (2004-2005) s. 47

Af Mishandlingsrapporten fremgår det, at lovforarbejderne og retspraksis ikke giver meget vejledning i forhold til, hvad der er psykisk vold, og hvor den nedre grænse går.¹⁶² En efterforsker udtaler i rapporten, at det er meget vanskeligt at finde ud af, hvor grænsen går i forhold til, om gerningsmanden har gjort noget strafbart eller ej.¹⁶³ Endvidere fremgår det, at psykisk vold er meget vanskeligt for politiet at bevise, og at det er meget lettere at komme med bortforklaringer eller alternative forklaringer til beskyldning om psykisk vold, end det er ved fysisk vold.

En efterforsker opstillede i rapporten et eksempel på, hvad gerningsmanden kunne sige til sammenleverens forklaring om den psykiske vold: ”*Forurettede misforstod situationen, jeg snød hende, og derfor fik hun kastet vand i hovedet, det var fordi, vi legede/drillede hinanden*”.¹⁶⁴ Her er det meget svært for politiet at bevise, at gerningsmanden har haft forsæt til den nedværdigende handling.

En anden efterforsker udtaler, at det er lettere at gå til domstolene med en sag om fysisk vold og herved argumentere for, at der også har været psykisk vold indblandet end omvendt. Den fysiske vold bliver altså indgangsbilletten til, at den psykiske vold kan dokumenteres.

I LA-2019-150528 fremgik: ”*Det er heller ikke tvilsomt at mor har handlet med forsett. Forsettet omfatter voldsbruken og skadefølgene, samt at barna levde under et kontinuerlig regime preget av utrygghet og frykt for vold*”. Af LB-2015-122384 fremgik det, at børnene var blevet udsat for vold og havde set deres søskende blive udsat for det samme. De gentagne krænkelser havde utvivlsomt skabt et mønster, hvor børnene havde levet under kontinuerlig utryghed og frygt for nye krænkelser. Lagmannsretten var overbevist om, at forældrene havde begået voldshandlingerne med forsæt. Trods børneopdragelse drejede sagen sig om markante slag, klap, klemme og andre handlinger af en sådan kraft, at lagmannsretten ikke var i tvivl om, at de tiltalte forældre havde forstået, at børnene blev udsat for krænkelser og smerte. Dommene illustrerer, at den fysiske vold var afgørende for, at der blev dømt for psykisk vold.

Det er ikke muligt at hente inspiration i norsk ret, idet de norske erfaringer viser, at det er svært at bevise, hvad gerningsmanden har tænkt. Hvis det ikke kan bevises, at han har haft til hensigt at udvise nedværdigende og krænkende adfærd, så kan han ikke dømmes for at have haft forsæt til den psykiske vold. De norske erfaringer viser, at der formentlig skal være et element af fysisk vold, for at det kan blive muligt at bevise, at der har været forsæt til den psykiske vold.

Bevisførelsen

Det er anklagemyndighedens opgave at føre bevis for, at gerningsmanden har handlet forsætligt - hvad gerningsmanden har tænkt, da han udøvede den psykiske vold. Normalt kan der ikke føres et almindeligt objektivt sikkert bevis for, hvad der skete i hovedet på gerningsmanden, og derfor skal der foretages en helhedsbedømmelse.¹⁶⁵ Af høringsvaret til lovforlaget, anførte Den Danske Dommerforening, Landsforeningen for forsvarsadvokater, Rigspolitiet og Rigsadvokaten, at straffelovens § 243 formentlig vil give anledning til bevismæssige udfordringer, og at en ikke ubetydelig del af sagerne ikke vil kunne føre til en indledning af en straffesag ved domstolene.¹⁶⁶ Det fremgår ligeledes af norsk ret, at det er svært at bevise, hvad gerningsmanden har tænkt, når der ikke har været fysisk vold indblandet.

¹⁶² Aas: *Mishandlingsbestemmelsen* (2017) s. 81

¹⁶³ *Ibid.* s. 81

¹⁶⁴ *Ibid.* s. 85

¹⁶⁵ Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019) s. 93

¹⁶⁶ Justitsministeriet: Kommenteret høringsoversigt, s. 9, jf. Justitsministeriet: Høringsvar, s. 1-8

I U 2005.3337 H udtalte Højesteret, at der: ”Ved bedømmelsen af, om der foreligger sandsynlighedsforsæt, er det afgørende, om tiltalte anså følgen eller tilstedeværelsen af de kriminaliserende omstændigheder for overvejende sandsynlig. Ved vurderingen af beviset herfor må der imidlertid i almindelighed lægges vægt på, hvad en normal person ville anse for overvejende sandsynligt.”

Det kan i sagen, der vedrørte narkotikasmugling, være meningsfuldt at benytte almindelige mennesker, som standard for forsætsvurderingen. Det samme er næppe tilfældet ved parforhold, fordi mangfoldigheden er så stor. Også af den grund er det, som anført af Lasse Lund Madsen, en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag.¹⁶⁷

7 Konklusion

Lovforslaget om kriminalisering af psykisk vold i nære relationer blev fremsat af Justitsministeriet, for at fastslå, at psykisk vold kan være lige så skadelig som fysisk vold. Straffelovens § 243 kriminaliserer groft nedværdigende, forulepende og krænkende adfærd.

Af Danmarks internationale forpligtelser fremgår det, at Danmark har forpligtet sig til at kriminalisere skade på personers psykiske integritet. Af forarbejderne fremgår det, at psykisk vold ikke er tilstrækkeligt kriminaliseret i de eksisterende straffebestemmelser, idet den adfærd, der ønskes kriminaliseret, ikke er omfattet af de hidtidige bestemmelser. Endvidere fremgår det, som nævnt, at psykisk vold kan være lige så skadeligt som fysisk vold. På den baggrund fandt Justitsministeriet det nødvendigt med en selvstændig bestemmelse om psykisk vold.

I forarbejderne har man forsøgt at definere begrebet ”psykisk vold” nærmere med en fremstilling af en række eksempler, der kan være omfattet af gerningsindholdet. Både Justitsministeriet selv og teoretikere er enige om, at det ikke er muligt at definere begrebet ensartet. Det samme er tilfældet i norsk ret. Det kan på den baggrund konkluderes, at det er svært at definere, hvad ”psykisk vold” egentlig betyder og omfatter, hvilket har ført til, at flere fagpersoner har stillet sig kritisk overfor bestemmelsens sproglige klarhed og forudsigelighed.

I forhold til om straffelovens § 243 lever op til legalitetsprincippet i straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7, kan det konkluderes, at der med bestemmelsens ordlyd knytter sig nogle retssikkerhedsmæssige problemer. Borgerne kan ikke ud fra bestemmelsen læse, hvad der er deres ret og pligt, og ved på den baggrund ikke, hvornår straffelovens § 243 er overtrådt. Hvis der rejses tiltale for psykisk vold, hvor der ikke samtidig har været fysisk vold indblandet, vil den tiltalte formentligt med føje kunne påberåbe sig, at en domfældelse er i strid med straffelovens § 1 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 på grund af bestemmelsernes manglende sproglige præcision, klarhed og forudsigelighed.

Straffelovens § 243 omfatter en adfærd, der i praksis i et vist omfang allerede er kriminaliseret i eksisterende bestemmelser i straffeloven, jf. §§ 213, 260, 266 og 245, stk. 2. Det kan konkluderes, at der var uenighed mellem GREVIO og Justitsministeriet, i forhold til om Istanbulkonventionens artikel 33 var opfyldt i straffeloven inden indførelsen af straffelovens § 243. Det kan endvidere konclu-

¹⁶⁷ Madsen: ”Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #metoo-kulturen gået for vidt” (2019)

deres, at det er uklart, om bestemmelsen vil opnå selvstændig betydning i forhold til de allerede eksisterende bestemmelser, idet norsk retspraksis viser, at der ikke er mange tilfælde, hvor der alene bliver dømt for psykisk vold.

Det tyder på, at placeringen i straffelovens kapitel 25 om forbrydelser mod liv og legeme vil medføre, at bestemmelsen får et beskedent anvendelsesområde. Det kan derfor diskuteres, om lovgiver i stedet skulle have indsat bestemmelsen som en skærpende omstændighed ved straffens udmåling i straffelovens kapitel 10, nærmere § 81. Bestemmelsen ville her få et større anvendelsesområde, men ville formentlig heller ikke have opnået det formål, som er tilsigtet med bestemmelsen.

Straffelovens § 243 giver anledning til problemer om samtykke og forsæt, navnlig fordi der ikke ved denne nykriminalisering i forarbejderne er taget stilling hertil. For så vidt angår spørgsmålet om samtykke, anføres med støtte i teorien om straffelovens § 244 og dommen vedrørende psykisk vold fra Retten i Næstved, at samtykke muligvis kan være disculperende. Omvendt må området for det disculperende samtykke være mere snævert end for straffelovens § 244's vedkommende, idet formålet med straffelovens § 243 netop er at straffelægge påvirkningen af den forurettedes tanker. Hvis samtykkeproblematikken opstår i praksis, må det derfor være op til domstolene at afgøre, hvorvidt samtykke kan disculperere i forhold til straffelovens § 243.

I forhold til forsæt skal gerningsmanden skal have begået den psykiske vold forsætligt. Dette kan give anledning til store praktiske problemer, herunder i forbindelse med samtykke. Samtidig kan det også give problemer i forhold til bevisets stilling, idet det er svært at bevise, hvad gerningsmanden har tænkt.

De konklusioner, der kan drages fra norsk ret, som har kriminaliseret psykisk vold siden 1902, peger på, at det kan være vanskeligt at identificere og straffe psykisk vold. Gerningsindholdet i både den danske og norske bestemmelse minder meget om hinanden, og det kan derfor være svært at se, at den danske bestemmelse vil få et andet anvendelsesområde end den norske. Af norsk retspraksis fremgår det også, at der ikke er mange tilfælde, hvor der alene er dømt for psykisk vold. I de tilfælde hvor der kun er tale om psykisk vold, følger det af dommene, at det er lettere at bevise, at der foreligger et voldsregime, hvis der også har været fysisk vold indblandet.

Bestemmelsen er stadig forholdsvis ny, og idet der ikke er meget praksis på området, må tiden vise, om bestemmelsen blot er et udtryk for symbollovgivning fra politikernes side, eller om den får selvstændig betydning. Ud fra sammenligningen med den norske bestemmelse, kan det være svært at forestille sig, at bestemmelsen nogensinde får reel selvstændig betydning.

8 Litteraturliste

Litteratur

- Aas, Geir, Andersen Tore: *Mishandlingsbestemmelsen – En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. Strfl. § 219 (§282/283)*, Politihøgskolen, Oslo, 2017 (citeret Aas: *Mishandlingsbestemmelsen* (2017))
- Baumbach, Trine: *Det strafferetlige legalitetsprincip – hjemmel og fortolkning*, 1. udgave, 1. oplag, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, u.s., 2008 (citeret Baumbach: *Det strafferetlige legalitetsprincip* (2008))

- Christensen, Malene Bechmann: *Det strafferetlige samtykke*, 1. udgave, 1. oplag, Jurist- og økonomforbundets forlag, u.s., 2008 (citeret Christensen: *Det strafferetlige samtykke* (2008))
- Elholm, Thomas, Jakobsen, Morten Niels, Madsen, Lasse Lund: *Kommenteret straffelov, Almindelig del*, 11. udgave, 1. oplag, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, u.s., 2019 (citeret Elholm: *Kommenteret straffelov, Alm. del* (2019))
- Evald, Jens: *Juridisk teori, metode og videnskab*, 2. udgave, Jurist og Økonomforbundets Forlag, u.s., 2020 (citeret Evald: *Juridisk teori, metode og videnskab* (2020))
- Hurwitz, Stephan: *Den danske Kriminalret – Almindelig del*, 4. reviderede udgave, G.E.C Gads Forlag, København, 1971 (citeret Hurwitz: *Den danske Kriminalret* (1971))
- Kjølbro, Jon Fridrik, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere*, 5. udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, u.s., 2020 (citeret Kjølbro: *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere* (2020))
- Langsted, Lars Bo i *Jurist uden omsvøb – FESTSKRIFT til Gorm Toftegaard Nielsen*, 1. udgave, 1. oplag, Christian Ejler's Forlag, u.s., 2007. (citeret *Bestikkelse – og det, der ligner af professor, cand.jur. Lars Bo Langsted*)
- Nielsen, Gorm Toftegaard, Elholm, Thomas, Jakobsen, Morten Niels: *Kommenteret straffelov, Speciel del*, 11. udgave, 1. oplag, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, u.s., 2017 (citeret Nielsen: *Kommenteret straffelov, speciel del* (2017))
- Nielsen, Gorm Toftegaard i Flores juris et legum, festskrift til Nils Jareborg, *Voldelige kvinder – der ikke kan slå en flue ihjel*, 2002 (citeret Nielsen: *Voldelige kvinder* (2002))
- Nielsen, Gorm Toftegaard ved Madsen, Lasse Lund, *STRAFFERET 1, Ansvar*, 5. udgave, 1. oplag, Djøf Forlag, u.s. 2019 (citeret Nielsen: *STRAFFERET 1, Ansvar* (2019))
- Rasmussen, Neil: *Ret til et liv uden vold*, Institut for Menneskerettigheder, u.s., 2014 (citeret Rasmussen: *Ret til et liv uden vold* (2014))
- Tamm, Ditlev: *Retshistorie – Danmark – Europa – globale perspektiver*, 2. udgave, 9. oplag, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, u.s., 2005 (citeret Tamm: *Retshistorie* (2005))

Danske love og forarbejder

- Forslag til ændring af straffeloven og forskellige andre love (selvstændig bestemmelse om psykisk vold) nr. 139 fremsat den 9. januar 2019 (citeret LFF 2019-01-09 nr. 139 – bemærkninger til lovforslaget)
- Forslag til lov om ændring af straffeloven (gennemførelse af Europarådets konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet) nr. 76 fremsat den 20. november 2013 (citeret LFF 2013-11-20 nr. 76 – bemærkninger til lovforslaget)
- Forslag til lov om ændring af straffeloven (udskydelse af forældelsesfristen i visse sager om vold mod børn i hjemmet og skærpelse af straffen for gentagen simpel vold i nære relationer) nr. 223 fremsat den 25. april 2018 (citeret LFF 2018-04-23 nr. 223 – bemærkninger til lovforslaget)
- Lovbekendtgørelse nr. 976 af 17. september 2019 Straffeloven (citeret Straffelovens)
- Lov om ændring af straffeloven og forskellige andre love (selvstændig bestemmelse om psykisk vold) nr. 329 af den 30. marts 2019 (citeret L 2019-03-30 nr. 329)

Norske love og forarbejder

- L22.05.1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) (citeret Almindelig borgerlig Straffelov (1902))
- L20.05.2005 nr. 28 Lov om straff (straffeloven) (citeret Lov om straff (2005))

- Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) om lov om oppehving av løsgjengerloven og om erdringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.) af 9. september 2005 (citeret Ot.prp. nr. 133 (2004-2005))
- Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning) (citeret Ot.prp. nr. 22 (2008-2009))

Artikler

- Madsen, Lasse Lund: ”Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #metoo-kulturen gået for vidt”, Politiken d. 24. januar 2019 (citeret Madsen: ”Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #metoo-kulturen gået for vidt” (2019))
- Nielsen, Gorm Toftegaard: ”Uklar forbrydelse”, Weekendavisen d. 1. februar 2019 (citeret Nielsen: ”Uklar forbrydelse” (2019))

Tidsskrifter

- Nielsen, Lise Dyrby, Juristen nr. 3, 2019 (citeret Nielsen: Juristen (2019))
- Larsen, Bent Unmack: UfR 1985 B, 49 “Anden utilbørlig belønning”, Ugeskrift for Retsvæsen (citeret UfR 1985 B, 49)

Vejledninger

- Vejledning nr. 9539 af 26/06/2018, Justitsministeriet: Vejledning om lov kvalitet (citeret Vejl. nr. 9539 af 26/06/2018)

Konventioner

- Europarådets Traktatserie nr. 210, Europarådets konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet, Istanbul den 11. maj 2011 (citeret Istanbulkonventionen)

Hjemmesider

- GREVIO, Baseline Evaluation Report Denmark, 2017: <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>, senest brugt d. 15. april 2020 (citeret GREVIO (2017))
- Justitsministeriet: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: <https://www.justitsministeriet.dk/arbejdsomraader/international/menneskerettigheder/den-europaeiske-menneskerettighedskonvention>, senest brugt d. 5. marts 2020 (citeret Justitsministeriet: EMRK)
- Justitsministeriet: *Notat om de lovgivningsmæssige konsekvenser af Europarådets konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet* af 24. juni 2013, Retsudvalget 2012-13, REU, Alm. Del – bilag 340: <https://www.ft.dk/samling/20121/alm-del/REU/bilag/340/1265074.pdf> (citeret REU, Alm. Del – bilag 340)
- Lev uden vold: *Notat om Norges lovgivning om psykisk vold* fra maj 2018: <https://levuden-vold.dk/wp-content/uploads/2018/06/notat-om-norges-lovgivning-om-psykisk-vold.pdf> (citeret Lev uden vold (2018))
- Rigsadvokatens meddelelse om vold (liv og legeme) – Psykisk vold af 1. april 2019: <https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/h/6dfa19d8-18cc-47d6-b4c4-3bd07bc15ec0/VB/14d4ab98-6f09-436e-85c7-5a8d514d48cc?showExact=true>, senest brugt d. 8. april 2020 (citeret Rigsadvokatens meddelelse om psykisk vold)
- Justitsministeriets svar på spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg d. 19. februar 2019 vedrørende ”Forslag til ændring af straffeloven og forskellige andre love” nr. 139, Retsudvalget

2018-19, L 139 endeligt svar på spørgsmål 13: <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/L139/spm/13/svar/1557461/2017970.pdf> (citeret Retsudvalget 2018-19, L 139 endeligt svar på spørgsmål 13)

- Om lovforslaget: "Forslag til ændring af straffeloven og forskellige andre love" nr. 139, Folketingets hjemmeside: <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/L139/index.htm> (citeret Om lovforslaget fra Folketinget)
- Justitsministeriet: Kommenteret oversigt over hørings svar om forslag til lov om ændring af straffeloven og forskellige andre love (Selvstændig bestemmelse om psykisk vold), Retsudvalget 2018-19 (1. samling), L 139 Bilag 1: <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/L139/bilag/1/1997984/index.htm> (citeret Justitsministeriet: Kommenteret høringsoversigt)
- Justitsministeriet: Hørings svar, Retsudvalget 2018-19, L 139 Bilag 1: <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/L139/bilag/1/1997983.pdf> (citeret Justitsministeriet: Hørings svar)

Danske afgørelser

- AM2019.11.29B
 - <https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/h/6dfa19d8-18cc-47d6-b4c4-3bd07bc15ec0/VB/e8afac32-8b9f-4ccd-8e17-6734696186b1?showExact=true>
- AM2019.10.08B
 - <https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/h/6dfa19d8-18cc-47d6-b4c4-3bd07bc15ec0/VB/203800e4-61db-496c-9086-659a3ff54181?showExact=true>
- Retten i Næstved, dom afsagt d. 5. september 2019
 - Bilag 1 – dette bilag er ikke medtaget.
- TfK 2016.1447
- U 1967.418/2 Ø
- U 1976.732 V
- U 1981.387 Ø
- U 1983.441
- U 1985.270 Ø
- U 1998.545 H
- U 2005.3337 H
- U 2008.1404
- U 2012.998 V
- U 2012.1119 H

Norske afgørelser

- HR-2017-667-A
- HR-2018-112-A
- HR-2018-390-A
- HR-2019-00621-A
- LA-2019-150528
- LB-2015-122384
- LB-2017-131328
- LF-2016-198958
- LF-2017-197923

- LH-2017-45202
- Rt. 1982 s. 718
- Rt. 2004 s. 844
- Rt. 2010 s. 129
- Rt. 2013 s. 879
- Rt. 2014 s. 695

Andre afgørelser

- CASE OF BAŞKAYA AND OKCUOGLU v. TURKEY, dom af 08.07.99
- Case Cantoni mod Frankrig, dom af 15.11.96

9 Bilag

Bilag 1: Retten i Næstved, dom afsagt d. 5. september 2019

Dette bilag er ikke medtaget.